

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Rigorózní práce

**Hromadná pohybová skladba dětí mladšího
školního věku na sokolských sletech**

Mgr. Eva Krutilková

Praha 2020

Klíčová slova:

slet, pohybová skladba, Sokol, spartakiáda, psychomotorika, cvičení, nácvik, ohlasy v tisku, pedagog-cvičitel, děti mladšího školního věku

Abstrakt:

Podstatou práce je vysledovat vývoj hromadných sletových skladeb určených pro děti mladšího školního věku v dané historické době, tzn. 1907–2018. Cílem je nacvičit s dětmi ve věku 8 let hromadnou sokolskou sletovou skladbu „Napodobivá cvičení“ z roku 1932 a zopakovat ji v současnosti. Dále provést rozbor této skladby z hlediska psychomotorického, výchovného a tělocvičného. K řešení odpovědi na výzkumnou otázku lze dojít nácvikem skladby. Dále jsou v provedení skladby hledány výpovědi o duchu doby, pedagogickém přístupu a charakteristikách aktérů tělovýchovy té doby.

Keywords:

gathering (slet), motion composition, Sokol, spartakiada, psychomotorics, exercise, drill, press reviews, educationalist-trainer, younger school age children

Abstract:

The substance of the thesis is tracing down the development of the mass gathering compositions intended for the younger school age children in given historical period, that is 1907 – 2018. The aim is to drill the mass Sokol gathering composition „The imitative exercise“ from the year 1932 with 8 years old children and repeat it in the present time. Also to analyse this motion composition from the psychomotorical, educational and physical point of view. Practicing the motion composition helps solving the answer to this research question. Further more, in the performance of this motion composition, we search for the testimonies about the spirit of the time, educational approach and the characteristics of the physical education tutors of the time.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. 6. 2020

podpis

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Cíle práce a výzkumné otázky.....	8
3. Metody a postup práce.....	10
4. Historický rozbor vývoje sletů.....	12
4. 1 Vznik a vývoj tělovýchovných hromadných vystoupení ve světě.....	12
4. 2 Vznik a vývoj tělovýchovné činnosti v českých zemích a v Československu.....	13
4. 3 Vznik a myšlenka tělocvičného hnutí Sokol.....	14
4. 4 Zakladatelé organizace Sokol.....	14
4. 5 Od prvních veřejných hromadných sokolských vystoupení až dosud.....	17
4. 6 Zapojení dětí do účasti na sokolských sletech.....	19
4. 7 První autoři sletových skladeb pro děti mladšího školního věku.....	21
4. 8 Časový přehled všesokolských sletů.....	24
4. 9 Zajímavosti o sletech v letech 1882 – 2018.....	25
4. 10 Vývoj hromadné skladby pro chlapce a děvčata mladšího školního věku mezi lety 1907-2018.....	30
4. 10. 1 V. všesokolský slet 1907.....	30
4. 10. 2 VI. slet Slovanského sokolstva v roce 1912.....	31
4. 10. 3 VII. všesokolský slet 1920.....	32
4. 10. 4 VIII. všesokolský slet v roce 1926.....	33
4. 10. 5 IX. všesokolský slet 1932.....	34
4. 10. 6 X. všesokolský slet 1938.....	36
4. 10. 7 XI. všesokolský slet 1948.....	39
4. 10. 8 XII. všesokolský slet 1994.....	40
4. 10. 9 XIII. všesokolský slet 2000.....	43
4. 10. 10 XIV. všesokolský slet 2006.....	44
4. 10. 11 XV. všesokolský slet 2012.....	45
4. 10. 12 XVI. všesokolský slet 2018.....	47
4. 11 Tabulky určené pro celkový přehled a srovnání hromadných skladeb pro děti mladšího školního věku.....	49
4. 12 Ohlasy dětských sletových vystoupení v tisku.....	55
4. 13 Závěry k dětským sletovým skladbám.....	58
5. Pohyb dítěte mladšího školního věku.....	59
5. 1 Pohybový vývoj žáka mladšího školního věku.....	59
5. 2 Teorie pohybové skladby.....	63
5. 3 Pedagogické principy a zásady.....	70
6. Výzkumná část.....	71
6. 1 Charakteristika výzkumu a výzkumného souboru.....	71
6. 2 Sledované ukazatele při rozboru zpracování metodické příručky a obsahu skladby...72	72
6. 3 Analýza metodické příručky.....	73
6. 4 Charakteristika a rozbor hromadné skladby pro nejmladší žactvo z roku 1932.....	74
6. 5 Postup při nácviku.....	82
6. 6 Posouzení adekvátnosti skladby ve vztahu k psychomotorickému vývoji dítěte.....	83
6. 7 Výsledky.....	85
6. 7. 1 Odpovědi na výzkumné otázky.....	86
6. 7. 2 Reakce dětí na slet 2018 – průzkum.....	91

<u>7. Diskuse.....</u>	<u>97</u>
<u>8. Závěry.....</u>	<u>100</u>
<u>9. Použitá literatura a prameny.....</u>	<u>102</u>
<u>10. Seznam příloh.....</u>	<u>106</u>

1. Úvod

Otázky tělesné zdatnosti a odolnosti člověka hrály vždy důležitou úlohu. Byly dokonce jednou z podmínek přežití, životní existence jednotlivce i kolektivu. Proto byly tyto otázky víceméně vždy ve středu pozornosti společnosti v celém jejím vývoji. Tělesná kondice se ukázala být zvláště důležitou, bylo jí potřeba. Péče o ni se stala tělesnou výchovou a postupně i součástí politiky státu, který viděl ve zdravém pokolení záruku své existence.

Už antika postavila do jistého protikladu vojenskou výchovu Sparty a aténské spojení krásy tělesné i duševní označované pojmem „kalokagathia“. Kalokagathia se stala ideálem humanistických vychovatelů, kteří zaváděli do škol tělesnou výchovu. Příkladem může být i dílo J. A. Komenského. V nové době vyjádřil myšlenku jednoty krásy ducha a těla spoluzakladatel Sokola dr. Miroslav Tyrš: „Ve zdravém těle, zdravý duch.“ Neudivuje proto, že školské soustavy začaly zahrnovat i tělesnou výchovu jako důležitý prvek učebních osnov. Soudobá společnost si stále výrazněji uvědomovala tu skutečnost, že tělesná výchova neplní svou funkci jen z hlediska specifických cílů v oblasti tělesného a pohybového rozvoje člověka, ale formuje také jeho osobnost v oblasti morální, estetické i názorové.

Rodily se tedy myšlenky, jak všechny tyto aspekty skloubit a seznámit s nimi veřejnost. A tak vznikly hromadné tělocvičné skladby, později sletové, jejichž předvedení na veřejnosti mělo být vyvrcholením práce v tělocvičnách.

Je tedy otázkou, jak probíhaly sokolské slety dříve, kdy děti začaly vystupovat ve svých vlastních hromadných skladbách, jak se skladby rozvíjely a zda byly v souladu v přístupu k dětem dříve a nyní. Úroveň historických skladeb byla demonstrována na skladbě Napodobivá cvičení z roku 1932, kdy vůbec poprvé ve své skladbě vystupovaly děti ve věku 6–9 let. Podařilo se nám zajistit metodické a zvukové podklady, skladbu rozebrat, nacvičit a vyhodnotit.

2. Cíle práce a výzkumné otázky

Historické dětské hromadné sletové skladby jsou důležitou součástí tuzemské pedagogické tradice. Ovlivňovaly podobu tělovýchovy minimálně od roku 1907, kdy děti poprvé hromadně vystoupily na společných cvičeních (sletu). Cílem práce je popsat jejich společenské postavení a následně podrobit moderním pedagogickým kritériím jednu z nich, cíleně vybranou.

Hlavní cíl práce

Hlavním cílem je zjistit uplatnění dětských hromadných skladeb na sokolských sletech v letech 1907–2018.

Dílčí cíle

1. Zanalyzovat metodickou příručku z roku 1932 a vysledovat obsah skladby „Napodobivá cvičení.“
2. Zjistit, zda je pro současnou věkovou skupinu provedení hromadné skladby pro nejmladší žactvo z roku 1932 z hlediska psychomotorického vývoje přijatelné a zvládnutelné díky nácviku této skladby s žáky.

Úkoly práce

S cíli souvisí tyto praktické úkoly:

1. Hromadnou skladbu nacvičit s dětmi 3. ročníku, uvést na veřejnost a pořídit videozáznam.

Výzkumné otázky

1. Jaké hromadné dětské sletové skladby určené pro mladší školní věk byly zařazeny v dané historické době v letech 1907–2018 ?
2. Jaký byl obsah dané skladby z roku 1932 „Napodobivá cvičení“ pro děti mladšího školního věku?
3. Nakolik je metodická příručka vhodně strukturovaná a poskytuje potřebné informace k nácvičku skladby z roku 1932 „Napodobivá cvičení,“ určené pro děti mladšího školního věku?
4. Zvládnou současné děti mladšího školního věku z hlediska fyzické a psychické náročnosti zacvičit skladbu z roku 1932?
5. Jaká bude odezva dětí?

3. Metody a postup práce

Ve výzkumné části – historické části jsou používány metody:

1. Metoda přímá

Hroch uvádí, že přímá metoda spočívá v získávání historických faktů bezprostředním zkoumáním (studiem) pramene, v němž jsou tyto informace přímo obsaženy. Přímá metoda se používá při prostém popisu historické skutečnosti. Touto metodou hledáme často odpověď na otázky, co to bylo, kdy to bylo, jak se to stalo.¹

2. Metoda progresivní

Hroch uvádí, že progresivní metoda umožňuje sledování a zachycování minulých událostí v jejich časovém sledu tak, jak po sobě následovaly, tedy od starších k novějším.²

3. Analýza shromážděného materiálu

V průběhu práce výzkumník shromáždí rozsáhlé údaje. Mají písemnou formu a tvoří je zápisky, popisky, poznámky, dokumenty. Prvním cílem je materiál roztrždit a uspořádat. Gavora uvádí, že: „Výzkumník všechn písemný materiál postupně prohlíží a čte. Při tom zjišťuje, které části textů se týkají stejných věcí. Tvoří stejnou obsahovou kategorii.“³

Budou analyzovány dokumenty: dobové prameny, sletové památníky, sletové věstníky, metodiky, tisk.

Ve výzkumné části – praktické části jsou používány metody:

1. Metoda pozorování a zápisků

Gavora uvádí, že: „Pozorování znamená sledování činnosti lidí, záznam nebo popis této činnosti a její hodnocení. Předmětem pozorování jsou osoby, ale i předměty, se kterými tyto osoby pracují, a dále i prostředí, ve kterém se činnost uskutečňuje. Participačním pozorováním, nazývaným též ‚zúčastněným‘, se pozorovatel snaží získat rozsáhlé a hluboké poznání zkoumané reality.“⁴

1 HROCH, Miroslav a kol.. Úvod do studia dějepisu IV.: Metody historikovy práce. Praha: SPN, 1983, s. 23.

2 HROCH, Miroslav a kol.. Úvod do studia dějepisu IV.: Metody historikovy práce. Praha: SPN, 1983, s. 31.

3 GAVORA, Peter. Výzkumné metody v pedagogice. Brno: Paido, 1996.

4 GAVORA, Peter. *tamtéž*

Bude pozorován stav psychomotoriky a aktivita žáků při cvičení, emoce, schopnost provedení, prostorová orientace. Porovnání bude doplněno o formu terénních zápisů a komentáře.

Při použití metody terénních zápisů Gavora uvádí, že: „*Pozorovatel neuskutečňuje úplný záznam věcí, ale z existujících jevů vybírá věci, kterým věnuje pozornost. Pozorovatel sám rozhoduje, co je pro pozorování důležité a co ne.*“⁵ Při terénních zápisech pozorovatel doplňuje záznam o vlastní komentář k pozorovaným jevům, viz příloha.

2. Metoda dotazování

Gavora uvádí, že pomocí kladení otázek jsou zjišťovány potřebné odpovědi. V dotazníkovém šetření budou otázky zaměřeny na pocity při cvičení, viz příloha.

3. Metoda kvalitativní

Hendl uváží, že metoda kvalitativní analýzy na základě stanovení kritérií se používá při výzkumu, ve kterém se dává důraz na porozumění významům lidského jednání a zkušeností a na získání zpráv o pohledu zkoumaných jedinců.⁶ Touto metodou se budou zjišťovat citové dojmy po vystoupení na sletu, viz str. 92-96.

5 GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996.

6 HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2008.

4. Historický rozbor vývoje sletů

4. 1 Vznik a vývoj tělovýchovných hromadných vystoupení ve světě

První hromadná tělovýchovná vystoupení se začala formovat v době rozmachu německého tělovýchovného systému. Systém vznikl v době napoleonských válek, kdy byla řada států ohrožena. Do výcviku v tělovýchovném systému se zapojovala mládež, která veřejně předváděla přirozené cviky a později za účelem zkvalitňování vojenského výcviku cviky další.

Zakladatelem německého tělovýchovného systému byl v roce 1811 Friedrich Ludwig Jahn (1778–1852) a členové se nazývali turneři.

Jahn se zapojoval do berlínského společenského života, učil na berlínském gymnáziu a ve výchovném ústavu, kde se seznámil s Karlem Friedrichem Friesenem (1785–1814), který zde vyučoval tělesnou výchovu. Friesen byl především organizátorem odbojových spolků univerzitních studentů a Jahn se stal jeho nejbližším spolupracovníkem. Jahn založil spolek a z Friesova podnětu zahájil veřejná cvičení pro mládež bez rozdílu tříd a stavů. Cvičení se skládalo z prostných, pořadových a přirozených (běhy, skoky a hody) cvičebních sestav a cvičení na náradí, z nichž některá Jahn vymyslel (hrazda, bradla, kůň s madly). Součástí cvičení se staly výlety i noční cvičení. Cvičilo se hlavně na cvičišti, někdy i ve volné přírodě.⁷

Důležitou součástí turnerského života, spojenou s rozmachem hnutí, byly nacionální slavnosti s hromadným tělocvičným vystoupením, které vedly ke vzniku celonárodních turnfestů. V roce 1860 se v Coburgu uskutečnil I. Deutsches Turnfest. V roce 1868 vznikla organizace turnerského hnutí Deutsche Turnerschaft, která začala pořádat turnerské slavnosti, takzvané turnfesty. Staly se důležitou součástí turnerského života a byly spojeny vždy s hromadnými tělocvičnými vystoupeními. Do vypuknutí první světové války se jich uskutečnilo dvanáct.

Po první světové válce zůstal základem tělesné výchovy turnerský německý systém, doplněný sportem, hrami a ovlivněný modernizovaným švédským systémem a názory

⁷ KÖSSL, Jiří, ŠTUMBAUER, Jan a WAIC, Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum, 2008.

dalších evropských tělovýchovných odborníků. Po válce vznikaly nové sportovní tělovýchovné organizace, které si prosadily moderní pojetí sportu a tělesné výchovy.⁸

4. 2 Vznik a vývoj tělovýchovné činnosti v českých zemích a v Československu

Již v 17. století zformuloval požadavky na fyzický rozvoj mladé generace Jan Ámos Komenský. Více zmínek o tělocviku a jeho zavádění do škol i o jeho uplatnění ve veřejnosti nalézáme od třicátých let 19. století, kdy obrozenecké hnutí v našich zemích přerůstalo v hnutí politické. Ve známost vešel systém turnerského tělocviku.⁹

Historický kvas vyvrcholil v Evropě i v naší vlasti revolučním rokem 1848. Pro národy rakouské monarchie se stala tato revoluce důležitým mezníkem, neboť v jeho průběhu byla smetena Metternichova absolutistická vláda. I když povstání v Praze (1848) bylo potlačeno, jeho význam spočíval v tom, že lidé nabyli sebevědomí a začali se hlásit o svá národní a sociální práva. České národní hnutí ožilo, došlo k jeho rozvoji a k oživení spolkové činnosti.¹⁰

Péče o fyzický rozvoj národa však neodpovídala potřebám doby, i když téměř dvě desítky let před založením Sokola začalo v Čechách působit několik soukromých tělocvičných ústavů. Např. léčebný tělocvik začal v Praze od roku 1843 provozovat lékař J. Hirsch. První soukromý tělocvičný ústav založil v Praze roku 1843 Rudolf Stephany. V Praze dále působil český učitel a tělocvikář Jan Malýpetr. Byl to právě jeho ústav, ze kterého vyšla řada cvičitelů pozdější tělocvičné jednoty Sokol Pražský. Jako cvičitel zde působil také Tyrš.

Tyrš se objevil v politice začátkem šedesátých let. Začal se zabývat myšlenkou vybudování české tělovýchovné organizace, která by se stala důstojným partnerem již existujících nebo vznikajících českých vlasteneckých spolků a garantem národního zdraví, zdatnosti, morálky a brannosti. Spolu se svým věrným spolupracovníkem Jindřichem Fügnerem chtěli založit česko-německý tělovýchovný spolek, ale došlo k roztržce a němečtí Pražané založili Pražskou mužskou tělocvičnou jednotu.

8 SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Turneři*. Praha: Archiv sportu a tv, 2015, inventář č. 59, NAD č. 187.

9 TYRŠ, Miroslav a REITMAYER, Ladislav, ed. Z dějin pedagogiky. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

10 ŽÍŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

4. 3 Vznik a myšlenka tělocvičného hnutí Sokol

Na popud Čechů právě Tyrš s Fügnerem tedy založili dne 16. února 1862 český spolek – Tělocvičnou jednotu Pražskou, později přejmenovanou na Sokol, což v podstatě znamenalo založení jedné z prvních tělovýchovných organizací ve střední Evropě. Od prvopočátku bylo zřejmé, a potvrzuje se to dodnes, že Sokol nebyl nikdy jenom organizací sportovní a tělovýchovnou, i když díky působení Tyrše a cvičitelských sborů tělesná výchova a sport tvořily základ činnosti a odlišovaly Sokol od jiných spolků. Od samého počátku se neuzavíral sám do sebe, do tělocvičen a na hřiště, ale bylo velkou snahou vystupoval na veřejnosti a plnil také poslání politické.

Představitelé Sokola měli obavy, aby politické boje, které do jisté míry rozdělávaly českou společnost, nezasáhly do činnosti Sokola. Proto usilovali o sjednocení tělocvičných jednot a vytvořili ústředí České obce sokolské. Za nejvhodnější prostředek k sjednocování tělocvičných jednot považoval Tyrš také veřejná cvičení, v nichž spatřoval projev ideové jednoty, kázně, organizovanosti a posléze i přehlídky dosažených výsledků obětavé, pravidelné a soustavné práce. Začala se organizovat první veřejná vystoupení mužů i žen. Velkým přínosem pro uskutečnění této myšlenky bylo konání I. sletu.¹¹

4. 4 Zakladatelé organizace Sokol

Miroslav Tyrš (1832–1884)

Byl teoretikem, praktikem a organizátorem tělesné výchovy, estetikem a profesorem dějin umění na univerzitě v Praze. Podílel se na politickém boji za české národní osvobození. Od mládí se zajímal o tělovýchovu.¹²

Při studiu na filozofické fakultě se Tyrš nadchl pro helénskou vzdělanost a pro ideály slovanské vzájemnosti. Navštěvoval Stephanyho tělocvičný ústav. Přijal místo placeného cvičitele v soukromém tělocvičném ústavu Jana Malýpetra, vedl Pražský tělocvičný ústav pro hochy a později převzal vedení i v tělocvičném ústavu pro dívky.¹³

11 KREJČÍ, Jaroslav. *Miroslav Tyrš, filozof, pedagog a estetik českého tělocviku*. Köln: Index, 1986.

12 TYRŠ, Miroslav. *Náš úkol směr a cíl*. Praha: Olympia, 1971.

13 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav, ed. Z dějin pedagogiky. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

Pracoval na českém názvosloví tělesných cvičení, koncipoval obsah sokolské tělesné výchovy, vyslovoval své názory a požadavky na veřejná tělocvičná vystoupení a zajímal se o rozvoj sportu a o tělesnou výchovu žen v našich zemích.¹⁴

Brzy poznal, že řádné názvosloví tělesných cvičení je předpokladem každého jejich systematického uspořádání. Začal na něm pracovat již v době, kdy cvičil v Malýpetrově ústavu a jako vychovatel v Novém Jáchymově. Tyrš nové termíny vytvářel s jazykovým citem. Byly srozumitelné, přesné, stručné a české. Tyršovo názvosloví bylo úzce spjato s vývojem českého jazyka. Téměř nezměněné se zachovalo do dnešní doby a používá se nejen v Sokole, ale i v dalších tělovýchovných organizacích, ve školách, ve vojenské tělesné výchově a v gymnastice.¹⁵

Při třídění cviků nebral Tyrš za základ poznatky anatomické a fyziologické, ale postupoval logickou metodou. Tělesná cvičení rozdělil do čtyř skupin, tzv. odborů. Zda cvičenec může cviky cvičit sám bez náradí, zda může cvičit sám a používá náradí či náčiní, zda může cvičit pouze s dopomocí, poslední skupinou byly úpoly. Odbory se dále dělily na skupiny cviků, tzv. třídy. Třídy se dělily na druhy, způsoby a tvary.¹⁶

Tyrš tvrdil, že podstatou výchovy je všestranné zdokonalení člověka po stránce tělesné i duševní, a že člověk je součástí lidské společnosti. Při vyučování kladl důraz na zásady všestrannosti, opakování, přiměřenosti, rozmanitosti, že se má přihlížet ke stránce mravní, estetické a společenské. Chtěl tělesná cvičení učinit přístupná všem věkovým kategoriím. Kladl také nároky na osobnost cvičitele. Cvičitel má prokázat, že své věci rozumí, že o své práci přemýšlí, že je trpělivý, umí správně věci pojmenovat, ukázat.

Miroslav Tyrš nebyl přímo autorem sletových skladeb, ale v našich poměrech se nemalou měrou podílel na vzniku a rozvoji hromadných skladeb.

Se zakládáním sokolských jednot a s rozvojem spolkové tělesné výchovy byl těsně spjat vznik a rozvoj veřejných tělovýchovných vystoupení. Původně šlo o veřejné cvičební hodiny, které se postupně rozrostly v hromadná vystupování. Byla to přehlídka vyvrcholení pravidelné a soustavné tělocvičné činnosti za určité období. Tyrš tímto zdůrazňoval

14 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav, ed. Z dějin pedagogiky. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

15 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav. tamtéž

16 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav. tamtéž

význam tělesně prospěšný, kulturně-společenský, politický. Základní struktura zůstávala stejná, jenom docházelo k obměnám cviků, k dokonalejšímu způsobu provedení, k obměnám oblečení, později za doprovodu hudby. Zpočátku vystupovali veřejně jenom muži.

Práce sokolských jednot ovlivňovala také myšlení a činnost učitelských kruhů, jejichž zásluhou se začala v šedesátých letech 19. stol. ujímat tělesná výchova ve formě tělocviku na řadě škol, zejména středních, a časem se uplatnila i na ostatních školských stupních. V této době došlo ke školské reformě a kromě jiného byl tělocvik zaveden jako povinný předmět. Tyrš tato opatření uvítal. Stavěl se s ostatními Sokoly za realizaci nového školského zákona, apeloval na učitelstvo, aby se tělesnou výchovou vážně zabývalo, ovlivňovali jeho obsah, metody a formy a její materiální zabezpečení. Přispěli také výrazně k tomu, že postupem času byl rozpracován její teoretický základ, a zasazovali se i o to, aby se učitelům dostávalo alespoň minimálního tělovýchovného vzdělání. Péči Sokola vycházely odborné knihy a časopisy, z nichž mohli učitelé čerpat poučení i pro svou tělovýchovnou pedagogickou praxi. Významnými pedagogickými spolupracovníky byli Vilém Kurz, cvičitel Sokola Pražského a učitel na učitelském ústavu, Kleměna Hanušová, později Jaroslav Pechman, Josef Klenka, Agathon Heller aj.¹⁷

Tyršovi se spolu s ostatními podařilo sokolské cvičení rozšířit do povědomí společnosti. Jeho zásluhou se v českém prostředí formovala a vyrůstala nová generace zdravých, zdatných a vlastenecky smýšlejících občanů – demokratická společnost s vysoce vyvinutým smyslem pro dobrovolnou kázeň. Tyrš je pokládán za velkého pedagoga právě proto, že tělocvik nepovažuje jenom jako cvičením těla, ale považuje ho za komplexní tělesnou výchovou.

Byl naším prvním tělovýchovným teoretikem. Poprvé zformuloval cíle a úkoly tělesné výchovy. Dodnes platí, že tělesná výchova plní úkoly zdravotní, výchovné, branné a estetické a že má značný význam i z hlediska kulturního a sociálního. Zkoncepoval obsah novodobé tělesné výchovy, rozpracoval zásady, metody, formy. Zasloužil se, aby tělesná výchova pronikla do všech vrstev národa. Stal se iniciátorem tělesné výchovy žen, vítal zavedení tělesné výchovy do škol. Pod jeho vedením vyrostl Sokol ve významnou národní

17 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav, ed. Z dějin pedagogiky. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

organizaci, v jejíž činnosti se spojovala péče o fyzický rozvoj se svobodným duševním a mravním formováním národa. Povznesl na vyšší úroveň estetickou výchovu, kterou chápal jako jednu ze složek výchovy.¹⁸

Jindřich Fügner (1822 - 1865)

Jindřich Fügner patří k významným vlastencům a byl nerozlučně spjat se založením Sokola. Svůj život vedl cestou národního uvědomování, připojuje se k českému národu a vřele jej hájí.¹⁹ Přátelství s Miroslavem Tyršem utužilo společný zájem o řeckou kulturu a o tělesnou výchovu. A tak když v roce 1862 došlo k založení Sokola, Fügner se stává starostou této organizace, neboť to byl nejen vlastenec, ale i uznávaný finanční odborník.²⁰ Nebyl to příliš velký řečník a nerad se ukazoval na veřejnosti, ale byl to muž činu. Dbal na opravdové bratrství a rovnost všech členů a zavedl sokolský pozdrav Nazdar. Postaral se o zavedení sokolského kroje s červenou košilí a také o prapor. Měl vliv na založení sokolských výletů, které jsou považovány jako dobrá tradice, která se stala významným prostředkem šíření sokolství, národního uvědomění a nadšení.²¹ Postavil vlastní sokolovnu, dnešní Sokol Pražský.

4. 5 Od prvních veřejných hromadných sokolských vystoupení až dosud

První veřejné vystoupení se uskutečnilo 1. 6. 1862 při slavnostním svěcení praporu u Apolla v Praze v Ječné ulici. Do roku 1864 šlo pouze o veřejná vystoupení Sokola Pražského, později byla tato cvičení konána společně několika sokolskými jednotami nebo na úrovni okrsků a žup. První veřejné vystoupení cvičenců ze všech sokolských jednot se konalo ve dnech 17. až 19. června 1882 na Střeleckém ostrově u příležitosti dvacátého výročí založení Sokola Pražského jako I. všesokolský slet. Cvičenci si měli při veřejných cvičeních zvykat na samostatné, ukázněné a sebevědomé vystupování před veřejností.

18 TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav, ed. Z dějin pedagogiky. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

19 HAVLÍČEK, Věnceslav. *Kdo je Jindřich Fügner*. Praha: Orbis, 1948.

20 HAVLÍČEK, Věnceslav. tamtéž

21 HAVLÍČEK, Věnceslav. tamtéž

Mělo se také ideově a esteticky působit na diváky, a tím vytvářet jejich správný vztah k tělesné výchově.²²

A tak se odstartovala éra hromadných vystoupení. Veřejná vystoupení se zpočátku týkala výhradně mužů, a proto stojí za zmínku postavení žen. Dne 23. 7. 1869 byl založen Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Starostkou byla Žofie Podlipná. K veřejnému vystoupení žen došlo poprvé až v roce 1870 zásluhou Kleměni Hanušové. Cvičení žen se setkávalo se stále větší oblibou, jejich počet rostl, a tak se ženy poprvé ve svém hromadném vystoupení předvedly na IV. všesokolského sletu.

Tabulka č. 1: Počty cvičících mužů a žen na všesokolských sletech

Číslo sletu	Rok konání sletu	Počty cvičících mužů	Počty cvičících žen
IV.	1901	6 705	867
V.	1907	7 600	2 500
VI.	1912	18 000	5 600
VII.	1920	27 000	23 000
VIII.	1926	30 000	24 800
IX.	1932	30 000	28 000
X.	1938	100 000	65 000
XI.	1948	51 000	60 000
XII.	1994	3 600	7 054
XIII.	2000	2 111	7 189
XIV.	2006	2 209	5 732
XV.	2012	2 118	4588
XVI.	2018	1 610	5 913

Tabulku vytvořila autorka práce na základě rešerší Sletových památníků.

V tabulce je uveden přehled všesokolských sletů od roku 1901, kdy se sletu poprvé také zúčastnily ženy. Je patrné, jak se v průběhu let rozrůstaly počty mužů i žen, a jak se postupně rozvíjel zájem o cvičení a o účast v hromadných skladbách. V průběhu vývoje

²² KREJČÍ, Jaroslav. *Miroslav Tyrš, filozof, pedagog a estetik českého tělocviku*. Köln: Index, 1986.

byl Sokol několikrát zakázán, a tím byla přerušena i organizace sokolských sletů. Slety přerušila nejen válka, ale i události v roce 1948.

Dne 7. 1. 1990 se podařilo obnovit sokolskou činnost, navázat na sokolské tradice a obnovit činnost v oblasti sokolských sletů. A tak Sokol zůstává jako jedinou tělocvičnou organizací, jejichž fenoménem je veřejné vystupování v hromadných skladbách, který si udrželo tradici více než 150 let. Od znovuoobnovení Sokola v roce 1990 úspěšně proběhlo již pět všesokolských sletů. V roce 1994, 2000, 2006, 2012 a 2018. Od vzniku republiky je to nejdelší časový úsek ve kterém sokolské slety nebyly nikým a ničím přerušeny.

4. 6 Zapojení dětí do účasti na sokolských sletech

V letech 1866–1884 Tyrš vedl Tělocvičný ústav pro chlapce a dívky v Praze. Když dne 8. 8. 1884 náhle zemřel, nastaly obavy, že dobrý rozvoj tělocvičné organizace bude pozastaven. Ukázalo se, že další cestu nastínili právě jeho žáci, kteří s nasazením nastoupili k budování organizace, jež měla sblížit jednoty, zorganizovat jejich činnost a upravit jednotný postup. V Čechách a na Moravě postupně vznikaly župy. Vzájemný dohled a spolupráce, společná veřejná cvičení a cvičitelské porady měly za následek zjevné zvýšení činnosti a povznesení celé věci. Již v roce 1886 pořádal Sokol Pražský první cvičitelský kurz pro všechny jednoty.²³

V roce 1898 začal vycházet Věstník sokolský, jehož hlavní snahou bylo rozšířit tělocvičnou činnost do širších vrstev národa, zejména mezi mládež a ženy. V roce 1907 měla Česká obec sokolská 56 000 členů, z toho 7000 žen, 12 000 dorostu a 11 000 žáků.²⁴

Aktivní členové organizace Sokol se zabývali budováním sokoloven, vydáváním odborné literatury a zvýšeným dozorem nad veškerou činností. Zvláštní pozornost byla věnována výchově mládeže a dorostu. Nešlo jenom o výchovu tělesnou, ale i mravní. Do sokolských aktivit se začalo zapojovat stále více chlapců a děvčat, a tak bylo žádoucí předvést tyto činnosti také na veřejnosti. Prvním velkým veřejným vystoupením byla účast chlapců na sokolském sletu. V roce 1901 na IV. všesokolském sletu vystoupili chlapci ve věku 6–18 let. Cvičení nebylo příliš zdařilé, neboť bylo velmi obtížné vybrat cviky vhodné pro

23 SCHEINER, Josef. *Pátý slet všesokolský pořádaný v Praze*. Praha: ČOS, 1907.

24 SCHEINER, Josef. *Pátý slet všesokolský pořádaný v Praze*. Praha: ČOS, 1907.

chlapce ve věkové kategorii 6–18 let. Vzhledem k velkému věkovému rozdílu nebylo možné docílit jednotitého vystoupení, svou roli hrála výška cvičenců, nesourodost v oblečení atd.

Na V. všesokolském sletu v roce 1907 poprvé v historii vystoupili ve své vlastní skladbě chlapci a děvčata ve věku 6–14 let. Autoři skladby pro chlapce br. Beránek a br. Očenášek (hudba) a autoři skladby pro děvčata br. Heller a br. Bílek (hudba) vycházeli ze zkušeností z minulých sletů, tedy rozdělit chlapce a děvčata podle věku do více věkových kategorií a přizpůsobit cvičení tak, aby lépe vyhovovala věkovým zvláštnostem a potřebám.

Snahou také bylo připojit k sokolskému sletu veškeré druhy tělesného cvičení, které se u nás prováděly. Cílem bylo domácímu i zahraničnímu obecenstvu předvést výuku tělocviku ve školách obecných i měšťanských, a k tomu všemu se měla přiřadit cvičení chlapců a děvčat v Sokole.

Tabulka č. 2 Přehledu sletů a účasti sokolských chlapců a děvčat

Číslo sletu	Rok	Počet chlapců a děvčat	Věk
V.	1907	2300	6 - 14
VI.	1912	4000	9- 14
VII.	1920	11 120	8 - 14
VIII.	1926	12 500	10 - 14
IX.	1932	31 100	6 - 14
X.	1938	48 136	6 - 14
XI.	1948	29 504	6 - 14
XII.	1994	4 624	6 - 14
XIII.	2000	2793	7 - 11
XIV.	2006	3014	6 - 13
XV.	2012	2462	6 - 11
XVI.	2018	3020	6 - 14

Tabulku vytvořila autorka práce na základě rešerší Sletových památníků.

Z tabulky je patrné, že od V. všesokolského sletu v roce 1907 se hromadné skladby pro chlapce a děvčata staly nedílnou součástí sokolského dění, a pravidelně se objevují

na všech sokolských sletech až doposud. V tabulce je uveden výčet sletů kterých se aktivně zúčastnili chlapci a děvčata mladšího školního věku, počet cvičenců a věkové rozpětí. Věkové rozpětí se liší, neboť skladby pro chlapce a dívky nejsou určeny výhradně pro chlapce a děvčata mladšího školního věku 6 – 11 let dle současného platného dělení, ale věkové rozpětí je dané autory samotných skladeb, takže některá skladba je např. určena pro chlapce a děvčata ve věku 6 – 9 let, jiná je určena pro děvčata ve věku 9 – 14 let apod. Podrobnému rozboru je věnována zásadní pozornost v kapitole 4.10 Vývoj hromadné skladby pro chlapce a děvčata mladšího školního věku mezi lety 1907-1918.

4. 7 První autoři sletových skladeb pro děti mladšího školního věku

Kleměna Hanušová (1845–1918)

Kleměna Hanušová byla česká učitelka tělesné výchovy a odborná spisovatelka. V mládí cvičila v ústavu Jana Malýpetra a v ústavu Miroslava Tyrše. Roku 1869 se podílela s pomocí Miroslava Tyrše na zřízení Tělocvičného spolku paní a dívek pražských a tento spolek úspěšně vedla. Roku 1877 převzala vyučování tělocviku v ústavu vzdělávání učitelek u sv. Anny v Praze a také řídila pedagogickou činnost učitelek tělesné výchovy na obecných školách. Zřídila ortopedická cvičení pro dívky a cvičení pro drobné dívky, také zavedla hry při pobytu venku.²⁵

Nebyla přímo autorkou sletové skladby, ale její pedagogické působení na budoucí učitelky v oblasti tělesné výchovy nelze opomenout. Svým působením hluboce ovlivnila rozvoj tělesné výchovy nejmladší generace. Vtiskla školní výuce tělocviku specifický ráz, neboť používala tance, hry, rytmizaci, národní písničky, což se stalo v budoucnu základem hromadných skladeb pro chlapce a děvčata.

²⁵ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla; MARTÍNEK, Jiří a kol. *Cesty k samostatnosti: Portréty žen v éře modernizace*. Praha: Historický ústav, 2010, s. 62–69.

Josef Klenka (1853–1932)

Josef Klenka byl český středoškolský učitel tělocviku, vymyslel a upravil řadu her pro chlapce a děvčata.

Založil a jako první náčelník vedl Podbělohorskou sokolskou župu. Organizoval II. všesokolský slet v roce 1891, jenž měl zdařilý průběh.²⁶

Založil Spolek pro pěstování her mládeže v Praze na Královských Vinohradech a na Žižkově a Svaz spolků a přátel pro hry. Na V. všesokolském sletu v roce 1907 dostaly za úkol tyto spolky uspořádat Hry školní mládeže.²⁷

Klenka je autorem tří sletových skladeb na VII. všesokolském sletu v roce 1920. První byla určena pro starší chlapce a dívky, dále je autorem skladby určené pouze pro starší děvčata a autorem skladby určené pouze pro starší chlapce. Skladby odpovídaly potřebám školního tělocviku.

Agathon Heller (1874–1943)

Učitel, tělovýchovný a sokolský pracovník, autor mnoha literárních děl z oboru tělovýchovy, jako např. Metodika tělesné výchovy mládeže od 6 do 14 let.

Je autorem několika sletových skladeb. Na V. všesokolském sletu v roce 1907 se spolu s bratrem Bílkem podíleli na skladbě pro dívky. Vystoupení obsahovalo prostná, hry a cvičení. Na VI. všesokolském sletu v roce 1912 vytvořil skladbu pro žactvo od devíti let. Skladba obsahovala prostná, hry a cvičení na náradí. Je také autorem sletové skladby pro žáky ve věku 10–14 let na VII. všesokolském sletu v roce 1926. Ve skladbě se objevila prostná, běh na chůdách a běhy. Skladba byla označena jako vzorně nacvičená a vhodná pro děti.

Marie Provazníková (1890–1991)

Absolvovala dívčí gymnázium a poté i studium na Karlově univerzitě, kde složila zkoušku z tělocviku. Od svých dětských let byla aktivní cvičenkou a později i cvičitelkou v Sokole. V roce 1918, ve svých 28 letech, se stala členkou náčelnictva Československé obce

²⁶ Josef Klenka mrtev. *Národní listy*. 20. 7. 1932, 72(199).

²⁷ *Památník všesokolského sletu slovanského*. Praha: ČOS, 1907.

sokolské. Poprvé byla zvolena náčelnicí České obce sokolské v roce 1932 a zůstala v této funkci až do roku 1938, kdy byl Sokol úředně zastaven. V březnu 1948 byla znovu zvolena náčelnicí ČOS a připravovala XI. všesokolský slet, který byl uspořádán v Praze v létě 1948.²⁸

Na VII. všesokolském sletu v roce 1920 se stala autorkou sletové skladby pro žákyně. Cvičení bylo živé, s množstvím rychlých pohybů, fyzicky náročné.²⁹ S novou myšlenkou přišla Marie Provazníková na IX. všesokolském sletu v roce 1932. Vytvořila skladbu pro nejmladší žactvo ve věku od 6 do 9 let. Bylo to vůbec poprvé, kdy na ploše Strahovského stadionu vystoupily ve své samostatné skladbě takto malé děti. Její počínání bylo označeno ČOS za čin více než odvážný.³⁰ V roce 1946 byla zvolena náčelnicí Mezinárodní gymnastické federace a spolurozhodovala o přípravách blížících se OH v Londýně. Byla vedoucí družstva československých gymnastek na olympijských hrách v Londýně v létě 1948. Místo návratu zvolila exil. Našla útočiště u novináře Rostena v Londýně, krátce se zapojila do cvičení v Sokolu Londýn a v prosinci 1948 se odstěhovala do USA. Zde pracovala jako učitelka tělesné výchovy. V roce 1950 se stala náčelnicí Ústředí čs. sokolstva v zahraničí.³¹

Jana Berdychová (1909–2007)

Jana Berdychová studovala Pedagogickou fakultu UK. Po ukončení studia na Pedagogické fakultě UK se začala věnovat tělesné výchově pro předškolní děti. Touto odbornou prací se zabývala i jako univerzitní profesorka. Byla aktivní členkou Sokola a stala se zakladatelkou cvičení rodičů a dětí. Na XI. všesokolském sletu v roce 1948 byla autorkou sletové skladby *Naše hračky*, která byla určena pro děti 1. stupně ZŠ. V hodnocení byla skladba označena za pěknou, rozvíjející dětskou představivost. Jana Berdychová se však věnovala především cvičení rodičů s dětmi a je tedy považována za zakladatelku tohoto cvičení.

28 KOZÁKOVÁ, Zlata. XI. všesokolský slet. In: *Sokolské slety*. Praha: Orbis, 1994.

29 *Památník VII. sletu všesokolského v Praze 1920*. Praha: ČOS, 1920.

30 *Památník IX. sletu všesokolského*. Praha: ČOS, 1932.

31 KOZÁKOVÁ, Zlata. XI. všesokolský slet. In: *Sokolské slety*. Praha: Orbis, 1994.

4. 8 Časový přehled všesokolských sletů

Tabulka č. 3

Číslo sletu	Datum konání	Místo konání	Celkový počet cvičenců	Z toho žactvo ve věku 6-14
I.	18. června 1882	Střelecký ostrov, Praha	720	0
II.	28. -29. června 1891	Královská obora, Praha	2 320	0
III.	28. června – 1. července 1895	Letenská pláň, Praha	5 000	0
IV.	29. června – 1. července 1901	Letná, Praha	9 560	0
V.	16. - 23. července 1907	Letná, Praha	12 900	2 300
VI.	28. června - 1. července 1912	Letná, Praha	27 600	4 000
VII.	28. - 30. června 1920	Letná, Praha	61 120	11 120
VIII.	4. - 6. července 1926	Strahov, Praha	72 100	12 500
IX.	3. - 6. 7. 1932	Strahov, Praha	188 004	31 100
X.	3. - 6. 7. 1938	Strahov, Praha	348 086	48 136
XI.	24. - 27. 6. 1948	Strahov, Praha	194 000	29 504
XII.	5. - 6. července 1994	Strahov, Praha	23 100	4 624
XIII.	1. - 2. července 2000	Stadion Evžena Rošického, Praha	21 540	2 793
XIV.	5. - 6. července 2006	stadion Evžena Rošického, Praha	15 000	3 014
XV.	5. - 6. července 2012	stadion Eden Vršovice, Praha	12 382	2 462
XVI.	5. - 6. července 2018	stadion Eden, Vršovice, Praha	12 705	3 020

Tabulku vytvořila autorka práce na základě rešerší Sletových památníků.

Vzhledem k tématu práce, je důležité si všimnout mladšího žactva. Od roku 1907, kdy se poprvé na sletech objevují skladby určené pro děti, počet dětských účastníků narůstá a to od roku 1907 do roku 1938 z počtu 2 300 až k číslu 51 214. Z toho vyplývá, že se skladby pro tyto děti začaly rozšiřovat. Ročníky narozené ke konci První světové války začínají vstupovat do Sokola a účastnit se cvičení. Vysoký počet dětských účastníků koresponduje také s vysokým počtem všech cvičenců. Ohlasy sletů v tisku. Slet v roce 1938 byl neobyčejně významným sletem pro sokolstvo při rostoucím nebezpečí nacistického vpádu. Cvičení včetně cvičení dětí bylo ukázkou brannosti a připravenosti hájit vlast za každých okolností. Cvičenci včetně malých měli demonstrovat nejen fyzickou zdatnost, ale i odvahu a důraz na demokracii. (To se po Mnichovu 1938 promítlo do vzniku odbojových organizací a velmi silného zapojení sokolstva do odboje). Rok 1948 však demonstruje silný pokles účasti dětí a pokles cvičenců, protože se v něm odráží odmítnutí mnoha cvičenců cvičit před tribunou, kde seděl Gottwald, představitel nově vzniklého režimu. Je obdivuhodné, že po obrození Sokola v roce 1990, už na prvním sletu v roce 1994, kdy byly slety 46 let zakázané, se objevují děti.

4. 9 Zajímavosti o sletech v letech 1882 – 2018

I. všesokolský slet 1882

I. všesokolský slet se uskutečnil po několikaměsíční korespondenci dr. Miroslava Tyrše s pražským policejním prezidiem na Střeleckém ostrově v Praze. Stalo se tak 18. června 1882, u příležitosti dvacetiletého trvání první sokolské organizace Sokola Pražského. Sletu se zúčastnilo 720 cvičenců z českých jednot. Cvičilo se bez hudebního doprovodu, za pouhého udávání rytmu.³²

II. všesokolský slet 1891

II. všesokolský slet se konal v prostoru výstaviště tzv. Jubilejní výstavy (nynější Stromovka). Cvičilo se na přírodní ploše. Při plném vytížení hlediště se mohlo na cvičení

³² ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

dívat téměř 7000 diváků a cvičit kolem 2000 borců. Při hlavním cvičení stálo na cvičišti 2320 cvičenců. Byl to první slet, kde se cvičilo s hudebním doprovodem.

Slet stanovený původně na rok 1887 byl rakouskými úřady zakázán. Náhradní cvičení se uskutečnilo v Českém Brodě za účasti amerických sokolů, kteří v době vyhlášení zákazu sletu již směřovali na lodi do Evropy.³³

III. všesokolský slet 1895

III. všesokolský slet se podobně jako II. slet pořádal při příležitosti významné národní akce, tzv. Národopisné výstavy. Byl prvním sletem konaným na Letenské pláni a založil tak tradici, která přežila až do roku 1926. Sletového vystoupení se zúčastnilo více než 5000 cvičenců. Prostná mužů provedlo 4285 cvičenců i z moravskoslezské obce sokolské.³⁴

IV. všesokolský slet 1901

V hlavních sletových dnech cvičilo na sletišti 6705 mužů, a nejhezčí podívanou bylo cvičení 867 žen. Bylo to největší vystoupení ženských tělocvikárek v dějinách moderní evropské tělovýchovy.³⁵ Na tomto sletu také poprvé vystoupili ve své skladbě chlapi ve věkové kategorii 6 – 18 let.

V. všesokolský slet 1907

Na ploše cvičilo 7600 mužů a 2500 žen. Na tomto sletu poprvé vystoupili ve svých skladbách chlapi a děvčata v kategorii 6 – 14 let. Tento slet zavedl tradici předletových dnů, poprvé se zde objevila tzv. sletová scéna, zobrazující ve velké šachovnici Žižkovo vítězství nad křižáckým vojskem u Havlíčkova Brodu v roce 1422.³⁶

VI. slet Slovanského sokolstva v roce 1912

VI. všesokolský slet byl největší akcí, která se kdy na Letné pořádala. V hlavních dnech se zúčastnilo cvičení na 18 000 mužů a 5600 žen. Slavnostní scéna s názvem Marathon byla věnována olympijské tematice.³⁷

33 ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

34 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

35 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

36 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

37 ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

VII. všesokolský slet 1920

VII. všesokolský slet byl posledním sletem konaným na Letné. Byl prvním sletem v československé republice. Hlavní dny znamenaly cvičení 27 000 mužů a téměř 23 000 žen. Sletová scéna Stavba sochy Svobody symbolizovala vznik nového státu a jeho boj za demokratickou střední Evropu.³⁸

VIII. všesokolský slet v roce 1926

XIII. všesokolský slet se pořádal již na Strahově, kde se podařilo úpravou bývalých strahovských lomů vybudovat cvičiště o rozměrech 309 x 205 m, tedy plocha 63 345 m². Hlavních dnů se zúčastnilo kolem 30 000 mužů, 24 800 žen. Hlavní sletovou scénou byla scéna Kde domov můj.³⁹

IX. všesokolský slet 1932

IX. všesokolský slet v roce 1932 se uskutečnil v jubilejním roce 100. výročí narození dr. Miroslava Tyrše (narozen 17. 9. 1832). Hlavním úkolem bylo uspořádat sletišťe na Strahově tak, aby tu slety již měly trvalé místo. Tyto pozemky získal československý stát od obce pražské na 80 let s podmínkou, že budou upraveny pro účely tělovýchovné. Úpravy strahovského stadionu znamenaly podstatně lepší ozvučení areálu podzemními ampliony. Velkou scénou bylo téma Tyršův sen.

Ve dvou sletových dnech cvičilo 34 000 mužů, 5678 seniorů a 28 000 žen.⁴⁰

X. všesokolský slet 1938

X. všesokolský slet se uskutečnil již na dobudovaném strahovském stadionu a stal se manifestačním národním sletem. Nebezpečí války symbolizovala i nejpobláznější sletová skladba Františka Pecháčka „Přísaha republiky“ (pro nacisty byla později důvodem k Pecháčkovu zatčení a jeho popravě v době okupace).

Odhodlání cvičit bylo tak obrovské, že sletový program se musel rozvrhnout do několika týdnů. Cvičení sokolských žáků a žákyň reprezentovalo celou ČSR. V následujících třech dnech sletových cvičení se na ploše stadionu vystřídalo více než 165 000 cvičenců mužů a žen.

38 ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

39 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

40 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

Většina organizátorů X. všesokolského skončila svou životní dráhu na popravističích a v nacistických koncentračních táborech. Nebylo náhodou, že právě tento slet vedl nacisty k ostrým represím proti ČOS.⁴¹

XI. všesokolský slet 1948

XI. všesokolský slet se pořádal opět na strahovském cvičišti a byl na dlouhá léta posledním sletem ČOS. Uskutečnil se v období po únoru 1948 a stal se politickou manifestací sokolstva proti Gottwaldově režimu. Ve čtyřdenním programu se na ploše vystřídalo 51 000 mužů, 60 000 žen. Významná byla skladba mužů Věrní zůstaneme.⁴²

XII. všesokolský slet 1994

O obnovení Sokola se pokoušeli sokolové v roce 1968 a v roce 1990, po pádu komunistického režimu. Významným sokolským činitelům patřil i Boris Uher, zabýval se myšlenkou postupného směřování k návratu sokolských tradic, navrácení sokoloven a také se podílel na přípravě prvního sletu v nové době.

XII. všesokolský slet se konal po 46 letech a po společenské stránce znamenal významný čin nově se rodícího Sokola. Bylo předvedeno 12 skladeb. Slet byl zahájen v přítomnosti prezidenta republiky Václava Havla a vyzváněním pražských zvonů. Na sletech cvičilo 3 600 mužů a 7 054 žen. Tento slet byl posledním sletem na velkém Strahovském stadionu.⁴³

XIII. všesokolský slet 2000

Tento slet proběhl pod záštitou prezidenta republiky Václava Havla a mezinárodního olympijského výboru. Konal se na stadionu Evžena Rošického. Bylo předvedeno 10 skladeb. Na sletu cvičilo 2 111 mužů a 7 189 žen.⁴⁴

XIV. všesokolský slet 2006

XIV. všesokolský slet se konal začátkem července na strahovském stadionu Evžena Rošického. Záštitu nad tímto sletem převzal prezident České republiky Václav Klaus. Ve dvou programech bylo předvedeno 12 hromadných skladeb. Sletu se zúčastnilo 2 209

41 ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

42 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

43 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

44 ŽIŽKA, Jiří. *tamtéž*

cvičících mužů a 5 732 žen. Slavnostní zahájení XIV. všesokolského sletu bylo spojené s programem Sokol Gala.⁴⁵

XV. všesokolský slet 2012

XV. všesokolský slet proběhl ve znamení výročí 150 let od založení Sokola. Záštitu nad oslavami 150. výročí založení Sokola a nad XV. všesokolským sletem 2012 převzal prezident České republiky Václav Klaus. Přípravy oslav 150. výročí založení Sokola pak vyvrcholily vyhlášením roku 2011 jako Roku sokolské kultury. Vlastní sletová vystoupení proběhla na stadionu Eden v Praze ve Vršovicích. Na ploše se představilo 12 skladeb a 2 118 cvičících mužů a 4 588 žen.⁴⁶

XVI. všesokolský slet 2018

XVI. všesokolský slet proběhl ve znamení 100. výročí vzniku samostatné československé republiky. Záštitu nad XVI. všesokolským sletem 2018 převzal předseda vlády Andrej Babiš. Sletová vystoupení opět proběhla na stadionu Eden v Praze ve Vršovicích. Na ploše se v 11 skladbách vystřídalo mimo jiné i 1610 mužů a 5913 žen.

Spartakiády

Po roce 1948 byl Sokol zrušen a samostatně přestal na 41 let fungovat. Všesokolské slety byly nahrazeny celostátními spartakiádami konanými v intervalu pěti let v letech 1955, 1960, 1965, 1975, 1980 a 1985 na strahovském stadionu.⁴⁷ Pro rok 1970 se připravovaná spartakiáda kvůli politickým poměrům v Praze neuskutečnila. Poslední připravovaná spartakiáda pro rok 1990 byla kvůli politickým změnám zrušena. Spartakiády byly pokračováním spartakiád FDTJ. Pokračovalo se v demonstraci branné připravenosti cvičenců, dětí a mládeže jako obava péče státu o občany a mladou generaci v duchu internacionalismu. Sokolská myšlenka, která slety prolínala, tj. láska k vlasti, národu a demokracii byla vygumována a nahrazena novou ideologií. Nástupnická organizace Sokola po roce 1948 byla ZTV, která převzala veškeré prostory ke cvičení – sokolovny, tábory, hřiště a veškeré vybavení.

45 ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.

46 KUBÍN, Zdeněk. *150 let Sokola a XV. všesokolský slet 2012*. Praha: ČOS, 2013.

47 SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Spartakiády 1953–1990*, Praha: Národní muzeum, 2007.

4. 10 Vývoj hromadné skladby pro chlapce a děvčata mladšího školního věku mezi lety 1907-2018

Rozvoj dětských sletových skladeb byl sledován v období od roku 1907 do roku 2018. Tyto mezníky nejsou náhodné, neboť v roce 1907 poprvé na sletech v Praze vystoupily ve svých skladbách děti. Do této doby od roku 1882 cvičili veřejně na hromadných sletech pouze muži a později ženy. Rok 2018 je rokem, kdy proběhl poslední XVI. všesokolský slet. Byl sledován název skladby, věkové kategorie, počet cvičenců, autoři, charakter skladby. Bylo by zajímavé sledovat i choreografii, délku skladby a doprovodnou hudbu, ale vzhledem k tomu, že se tyto informace nepodařilo zajistit u všech skladeb, tak bylo od těchto kategorií upuštěno.

4. 10. 1 V. všesokolský slet 1907

Na V. všesokolském sletu poprvé v historii vystoupily ve svých skladbách děti. Cvičily dvě věkové kategorie.

Název skladby: 1. Prostná, hry a závody

Věkové kategorie: chlapci 6 – 14 let

Počet cvičenců: 1 800

Autoři: br. Beránek, br. Očenášek (hudba)

Charakter skladby: Skladba měla dvě části, část prostná a část hry a závody žertovné povahy. Hudbu autoři použili již z II. sletu 1891 ve skladbě *Ku předu*.⁴⁸

Název skladby: 2. Prostná, cvičení společná

Věkové kategorie: děvčata 6 – 14 let

Počet cvičenců: 500

Autoři skladby: br. Heller a br. Bílek (hudba)

48 SCHEINER, Josef. *Pátý slet všesokolský pořádaný v Praze*. Praha: ČOS, 1907, s. 61.

Charakter skladby: Skladba měla dvě části. Prostná se čtyřmi oddíly a hry a cvičení společná. Děvčata byla oblečená do šatů s velkým límcem a jako náčiní používala obruče, stuhy a věnečky.

4. 10. 2 VI. slet Slovanského sokolstva v roce 1912

Název skladby: 1. Skupinové cviky, prostná

Věkové kategorie: chlapci od 9 let

Počet cvičenců: 2 564

Autoři skladby: br. Agaton Heller a br. Karel Pospíšil (hudba)

Charakter skladby: Prostná byla skupinová ve dvojicích. Zajímavě se střídaly obraty zástupů a tím bylo docíleno dvojího rytmu, cvičení prostných nebylo jednotvárné.⁴⁹ Jako náradí používali žebříky a kladiny. Chlapci měli oblečené červené košile, režné kalhoty a čapky. Jako náradí používali žebříky a kladiny.

Název skladby: 2. Skupinové cviky, prostná

Věkové kategorie: děvčata 9 – 14 let

Počet cvičenců: 2 217

Autoři skladby: s. Roudná a br. Pospíšil (hudba)

Charakter skladby: Hudba byla na motivy českých písní. Děvčata byla oblečená do modrých šatů s velkým límcem s červenými krůpějemi, na hlavách měla dalmatské čapky a ve vlasech červené kokardy. Zvoleny byly skupinové cviky dvojic. Např. bylo naznačováno přetahování, dřepy držících se dvojic. Cvičení ve skupinkách mělo důležitý výchovný význam, neboť děvčata musela vzájemně spolupracovat, spolehnout se jedna na druhou a pracovat vzájemně. Nedílnou součástí bylo zvláštní cvičení na kladinách, cvičení s tyčemi ve trojicích a prostná v různých útvarech.⁵⁰

49 *Památník sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze.* Praha: ČOS, 1912.

50 *Památník sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze.* Praha: ČOS, 1912.

Název skladby: 3. Sokol Pražský – cvičení s prapory

Věkové kategorie: chlapci 9 – 14 let

Autoři skladby: nepodařilo se zjistit

Počet cvičenců: 111

Charakter skladby: Cvičící chlapci byli ze Sokola Pražského, cvičili s prapory. Cvičení mělo zvláštní význam, neboť mělo připomínat padesát let vzniku Sokola.

4. 10. 3 VII. všesokolský slet 1920

Název skladby: 1. Hybná, prostná

Věkové kategorie: chlapci 8 – 14 let, tzv. káňata

Počet cvičenců: 6 260

Autoři skladby: br. Jirsák a br. Pechlát

Charakter skladby: Cvičení, tzv. hybná prostná, mělo čtyři oddíly – prostná, odzemek, míčové hry a hry se špačkem. Chlapci byli oblečeni do červených košil a režných chitonek. Chlapci cvičili s malými, dřevěnými puškami, což působilo dost nepřirozeně.⁵¹

Název skladby: 2. Čtyři sestavy

Věkové kategorie: děvčata 8 – 14 let

Počet cvičenců: 4 920

Autoři skladby: s. Malá, náčelnice Provazníková a s. Pelikánová

Charakter skladby: Skladba měla čtyři sestavy. První sestava byly pohyby propnutých paží a nohou, průpravné cviky na skok. Druhá sestava byly předklony, záklony, poskoky. Třetí sestava se zaměřila na pohyby paží krčením a trčením, postoje a poskoky. Čtvrtá část byla nejtěžší. Obsahovala klony trupu s plynulými pohyby paží v oblouku a kruhu, končícími prvky z lidového tance odzemku. Byla nejživější s množstvím rychlých pohybů,

⁵¹ *Věstník sokolský 1920*. Praha: ČOS, 1920; XXII, 311.

poskoků a podřepů a byla velmi fyzicky náročná. Jejich oblečením byly červeně lemované šaty.⁵²

Při společném cvičení žup žactvo předvedlo prostná, cvičení s raketami, se stuhami, s tyčemi a s míčky. Děvčata v hrách předvedla hry na bednáře, na kohouta, na kominíka, s míčky na vodníka, na slepou bábu, na proplétanou, na kočku a myš, na psa a zajíce, míčové hry, hry s velkým míčem, podávání pešků, štafetové hry, přeskoky přes švihadlo.⁵³

4. 10. 4 VIII. všesokolský slet v roce 1926

Název skladby: 1. Sletové vystoupení

Věkové kategorie: Chlapci 10 – 14 let

Počet cvičenců: 5 780

Autoři skladby: br. A. Heller a J. Táborek , J. Kalaš (hudba)

Charakter skladby: Chlapci předvedli prostná, běh na chůdách, pohánění kola a běh. Byli oblečeni do červených košil, režných kalhot a černých punčoch. Tato skladba byla hodnocena jako ohromující. Cvičení bylo vhodné pro děti. Vše bylo vzorně nacvičeno, všude panovala pozornost a kázeň.⁵⁴

Název skladby: 2. Sletové vystoupení

Věkové kategorie: děvčata 10 – 14 let

Počet cvičenců: 6860

Autoři skladby: s. H. Dubová-Burgerová ,br. K. Pospíšil (hudba)

Charakter skladby: Celé cvičení žákyň řídila náčelnice sestra Milada Malá a pomocnicemi byly sestra Provazníková a R. Krasingrová. Zajímavým prvkem tohoto sletu bylo vzájemné střídání cvičenců a cvičenek, když jedni odcházeli, druzí nastupovali v bráně. Ve skladbě nechyběla prostná, dřepy, čelní kruhy, napodobování dětských her

52 *Památník VII. sletu všesokolského v Praze 1920*. Praha: ČOS, 1920.

53 *Památník VII. sletu všesokolského v Praze 1920*. Praha: ČOS, 1920.

54 *Památník VIII. sletu všesokolského v Praze 1926*. Praha: ČOS, 1926.

jako hry s míčkem, poskoky, skoky, přeskoky přes švihadlo a ani tanečky. Děvčata tancovala v různých útvarech jako v kruzích, v řadách a v zástupech. Cvičení bylo poměrně obtížné, ale výborně nacvičené. Dívky cvičily přesně a jistě.

4. 10. 5 IX. všesokolský slet 1932

Název skladby: 1. Napodobivá cvičení

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 6 – 9 let

Počet cvičenců: 4 590

Autoři skladby: s. M. Provazníková, mluvené slovo br. J. Pelikán, br. J. Kříčka (hudba)
Společná práce těchto tří autorů vyrostla v jediný krásný celek, jehož provedení bylo na tu dobu činem velmi odvážným.⁵⁵

Charakter skladby: Na IX. Všesokolském sletu poprvé vystoupily nejmladší děti ve věku 6–9 let. S myšlenkou přišla náčelnice ČOS sestra Marie Provazníková. Uvědomovala si věkovou odlišnost a tak v napodobivých cvičeních uplatnila individualitu každého dítěte. Děti vedla nejenom hudba, ale i mluvené slovo.⁵⁶ Předváděly Hru o zakladateli sokolstva. Děti měly oblečený již tradiční sokolský oděv, tj. chlapci krátké režné kalhoty, červené košile, podkolenky, čepice a děvčata režné šatičky s červenými pruhy a s červenou sukénkou.

Skladba je v Památníku IX. sletu všesokolského popsána velmi podrobně. Ve skladbě děti pobíhají volně ve čtveřicích, při písničce o rybičce se radí ke hře na rybáře. Předvádějí kolo mlýnské a hru pásla ovečky. Poté děti usedají na zem a poslouchají vyprávění o životě na venkově, děti kokrhají a předvádějí sluníčko. Poslouchají pohádku o chlapečkovi, kterému zemřel tatínek i maminka a nakonec odjel do Prahy. Jde o příběh dr. Miroslava Tyrše. Na písničku Holka modrooká vesele skáčou, nasedají do lodiček a pádlují. Předvádějí zajíčky, čtveřice psů. Kluci dělají déšť, děvčata napodobují padání sněhových vloček, kluci předvádějí koulovačku. Dětský sbor ohlašuje příchod jara, přijíždí vlak a odváží malého chlapce Tyrše do Prahy. Poté vypravěč rozvíjí prostý děj ze života Tyrše.

⁵⁵ *Věstník sokolský*. Praha: ČOS, 1932; **XXXIII**, 124.

⁵⁶ *Věstník sokolský*. Praha: ČOS, 1932; **XXXIII**, 58.

Cvičení nejmladších trvalo půl hodiny a důstojně zahájilo IX. všesokolský slet 1932.⁵⁷

Název skladby: 2. Prostná

Věkové kategorie: chlapci 9 – 14 let

Počet cvičenců: 13 310

Autoři skladby: br. J. Táborek, J. Kříčka (hudba)

Charakter skladby: Chlapci cvičili prostná, která byla vystřídána během, kozáčkem, jízdou slonů a cvičení ve trojici. Byly zapojeny i prvky jako změny barev. Bouřlivý potlesk byl odměnou žákům i skladatelům.⁵⁸ Oblečení byli do tradičního sokolského oblečení, tj. krátké kalhoty, podkolenky, červená košile a čepice.

Název skladby: 3. Prostná

Věkové kategorie: děvčata 9 – 14 let

Počet cvičenců: 13 100

Autoři skladby: s. V. Sedlmajerová – Gallusová, br. O. Harfl (hudba)

Charakter skladby: Skladba byla působivá. Prostná s pěknou, veselou hudbou provedla děvčata velmi dobře a cvičení bylo přiměřené věku. Hezky působily vložky před druhým a čtvrtým oddílem, kdy se měnily tvary.⁵⁹ Děvčata předváděla pomocí předklonů, úklonů a pohybů paží pole makových květů. Ve třetím oddílu skupinově předváděla žabky, čertíky, cvičení ve dvojicích a čtveřicích. Oblečení měla již tradiční sokolské, tj. rezné halenky s červenými pruhy, červené sukýnky.

57 *Památník IX. sletu všesokolského*. Praha: ČOS, 1932.

58 *Památník IX. sletu všesokolského*. Praha: ČOS, 1932.

59 *Věstník sokolský*. Praha: ČOS, 1932; **XXXIII**, 125.

Děvčata a hry

Nedílnou součástí sletů byly i ukázky her. Jako přehazování velkých míčů přes šňůru, vhadzování míčů do košů a chytání, štafety s přeskokováním přes švihadlo, štafety s poháněním obruče.

Chlapci a hry

Také chlapci se předvedli v hrách. Hry byly rozděleny na dvě skupiny.

V první skupině chlapci předváděli různé druhy honiček. 2. skupina zase předváděla různé běhy s praporem, na válcích, s nosítky, pohánění kola, běh s talířem vody, překážkový běh, chůzi na chůdách, hry s balonky.⁶⁰

4. 10. 6 X. všesokolský slet 1938

Byl to první celorepublikový slet sokolského žactva. Prosazení této myšlenky nebylo jednoduché. Chlapci narození v letech 1924–1926 se mohli zúčastnit sletu z celé republiky.⁶¹ Žákyním mimopražských žup nebylo dovoleno se sletu zúčastnit.

Název skladby: 1. Pojd'te s námi!

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 6 – 8 let

Počet cvičenců: 4 368

Autoři skladby: br. Pangrác, br. Matějovec (hudba)

Charakter skladby: Skladba měla být podobná skladbě na IX. sletu Napodobivá cvičení. Děti předváděly veliké kruhy a řady. Mile působilo poletování čmeláka, mlýnská kola, vodník, skok a cval v kruhu. Děti cvičily s chutí a radostí.⁶²

60 *Památník IX. sletu všesokolského*. Praha: ČOS, 1932.

61 *Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938*. Praha: ČOS, 1939.

62 *Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938*. Praha: ČOS, 1939.

Název skladby: 2. Prostná

Věkové kategorie: chlapci 9 – 10 let

Počet cvičenců: 9 360

Autoři skladby: br. J. Táborek, J. Hlásek (hudba)

Charakter skladby: Prostná obsahovala čtyři sestavy na národní písničky – Chovejte mě, má matičko, Kdybys byl, Jeničku, poslouchal matičku, Já, husárek malý, Tluče bubeníček. Po každé sestavě následovala vložka, jako byl pochod, pochod po čtyřech. Celé cvičení bylo částečnou dramaturgií písní, žáci nemuseli nacvičovat na číslovky, ale na slabiky textu písniček. Písničky je samy vedly, co mají cvičit. Cvičení je strhlo svým vtípem, dětstvím a roztomilostí vystihující národní písničky. Představení trvalo 33 minut.⁶³ Oblečení měli tradiční sokolské tj. chlapci jasně červená košile, rezné kalhoty, čapka.

Název skladby: 3. Prostná

Věkové kategorie: děvčata 9 – 14 let

Počet cvičenců: 13 784

Autoři skladby: s. M. Osnerová, br. J. Kříčka (hudba)

Charakter skladby: Nástup ke společným prostným a odchod vypracovala sestra Milada Malá a byl velmi hezký, snadný a rychlý. Trval 9 minut a dosud na žádném sletu nebyl pochod žákyň tak pěkný.⁶⁴ Při tvorbě skladby se autorka snažila, aby cvičení bylo přiměřené věku i povaze děvčat po stránce tělesné i duševní. Dbala na to, aby bylo důkladně procvičeno celé tělo, a přitom se dětem skladba líbila.⁶⁵ V prvním oddíle děvčata cvičila ve dvojicích a pohyby paží, nohou, trupu a pomocí různých poskoků a tanečků znázorňovala život. Druhý oddíl obsahoval prvky jako podřepy, dřepy, předklony a pohyby paží. Třetí oddíl byl náročný na prostorové změny. Oblečení bylo již tradiční sokolské, tj. červená sukénka a rezná halenka lemovaná červeně.

⁶³ Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938. Praha: ČOS, 1939.

⁶⁴ Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938. Praha: ČOS, 1939.

⁶⁵ Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938. Praha: ČOS, 1939.

Název skladby: 4. Prostná

Věkové kategorie: chlapci 11 – 14 let

Počet cvičenců: 17 072

Autoři skladby: nepodařilo se zjistit

Charakter skladby: Tato skladba se cvičení chlapců mladšího školního věku dotýká jenom okrajově, nebudete tedy zásadním problémem, že se nám o dané skladbě podrobnější informace nepodařily zjistit.

Název skladby: 5. Cvičební hodina

Věkové kategorie: děvčata 9 – 14 let

Počet cvičenců: 1800

Autoři skladby: s. Štěřová a připravilo ji pět pražských žup.

Charakter skladby: Rozcvičení bylo společné a po té byla děvčata rozdělena do pěti souměrných čtverců. V každém čtverci se předváděly jiné činnosti. První skupina předváděla cvičení na bradlech, kotouly na žíněnkách, chůzi na nízké kladině, přeskoky přes kladinu. II. skupina předváděla cvičení na tyči, podlézání a přelézání tyče, cvičení na lavičkách. III. skupina předváděla cviky na rovnováhu a cvičení ve dvojicích IV. a V. skupina házela dutými a tenisovými míčky, podbíhala švihadla ve dvojicích a cvičila s obručemi. Celé cvičení bylo společně ukončeno lidovým tanečkem. Celou dobu bylo na cvičišti rušno, cvičení nebyla únavně dlouhá a divákům podala výstižnou ukázkou, jak probíhá tělesná výchova děvčat v Sokole.⁶⁶

Název skladby: 6. Zvláštní vystoupení

Věkové kategorie: Chlapci 9 – 14 let

Počet cvičenců: 1 752

Autoři skladby: br. Hrbek, br. J. Švácha, J. Škára, J. Hák, O. Hrubeš

⁶⁶ ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: 2005.

Charakter skladby: Zvláštní vystoupení mělo spíše ráz zábavný a příliš nezatěžovalo paměť dětí. Byly vybrány druhy cvičení jako běhy, tance, skoky a poskoky, kotouly, závodivé běhy, přeskoky přes živé překážky.

4. 10. 7 XI. všesokolský slet 1948

Od roku 1932, kdy poprvé vystoupili nejmenší cvičenci v působivé tělocvičné pohádce, ve které dvojice spolupracovníků Provazníková – Pelikán dovedla ukázat cestu, jak lze s úspěchem pomocí her zapojovat i nejmenší, byly postupně metodicky zvyšovány požadavky na cvičení dětí všech věkových kategorií.

Název skladby: 1. Naše hračky

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 6 – 11 let 3 300

Počet cvičenců: 3 300

Autoři skladby: s. J. Berdychová, br. Seehák (hudba), verše br. Hostáň

Charakter skladby: Šachovnicově rozestavené pole bylo vedeno Hostáňovými verši a tak diváci i děti společně vplouvali do dětského ráje. Děti se za pomoci mluveného slova a pomoci veršů vžívaly do hry s medvídkem, panenkou nebo jinou hračkou. Děti svou spokojeností všechny přesvědčily, že mají bohatou fantazii, která jim usnadňuje cvičení. Skladba neměla přílišný spád a dynamičnost.

Název skladby: 2. Sokolští táborníci

Věkové kategorie: chlapci 9 – 14 let 2 400

Počet cvičenců: 2 400

Autoři skladby: nepodařilo se zjistit

Charakter skladby: Aby byla zdůrazněna mnohotvárnost a všestrannost sokolské tělovýchovy, bylo do pořadu zařazeno také vystoupení sokolských táborníků. Chlapci ukázali veřejnosti život v sokolském táboře přes budíček, denní práci, hry a večerku až do bourání stanů. Největší pozornost budily hry jako je vyhazování na plachtě, házení

papírových šipek a koleček, která zaplavila celý stadion. Výchovně působilo sbírání těchto papírků. V celém cvičení převládaly prvky branné.

Shrnutí

Ve skladbách pro chlapce se pravidelně cvičila prostná, která se obměňovala a hry. Při hrách se také obměňovalo náradí i náčiní jako např. nosítka, chůdy, míče ... Do skladeb se postupně zařazovaly prvky taneční a cvičení typu napodobování her, také cvičení ve dvojici nebo trojici a pochod. Na sletu v roce 1938 se objevilo cvičení prostných a dramatizace lidových písní. Nápěvky písní dobře vedly chlapce ve cvičení. Skladby byly pro chlapeckou kategorii vhodně zvolené. Ve skladbách u děvčat se vyskytují také cvičení prostná a napodobivé hry. Hudba již od samých počátků byla volena na motivy českých písní. Plošněji se objevují tanečky, náradí i náčiní je obměňováno a také pro děvčata vhodně voleno jako např. kladinky, obruče, stuhy atd. Na sletu v roce 1932 se projevuje stoupající odlišnost a náročnost cvičení v odlišnosti ve věkových kategoriích. Poprvé se objevuje skladba společná pro chlapce i dívky ve věku 6 – 9 let. Děti předvádějí dětské lidové hry, napodobivá cvičení ke známým lidovým písním, za doprovodu mluveného slova. Vše odpovídá možnostem a pojetí dětské psychiky. Skladba se poprvé nejvíce přiblížila dětskému školnímu věku a dětské psychice, a proto se autorka rozhodla tuto skladbu oživit a nacvičit. V podobném věkovém členění se pokračuje i na sletech v roce 1938 a 1948. V nejmladší kategorii děti předvádějí napodobivým cvičením svět kolem sebe. V chlapeckých kategoriích přibývají dramatizace národních písní, při cvičení děvčat se dbalo na procvičení celého těla. Byl podporován rozvoj dětské fantazie.

4. 10. 8 XII. všesokolský slet 1994

V roce 1994 se konal první slet po dlouhých 46 letech. Nastal návrat k sokolským tradicím v novém pojetí a došlo ke změnám v typu skladeb. Je to první slet, kdy se poprvé objevují ještě mladší kategorie než věková kategorie 6-9 let. Je to kategorie předškolních dětí a dětí prvních tříd. Od této doby se na sletech objevují vždy.

Název skladby: 1. Žluté kužílky

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 3 – 7 let

Počet cvičenců: 640

Autoři skladby: D. Uzlová, J. Celba (hudba)

Cvičební úbor: červené tričko a modré trenýrky s bílým lemováním

Charakter skladby: Autorům se podařilo zachytit radost z pohybu. Cvičence se naučili vnímat a prožívat hudbu. Děti cvičily samostatně, pouze pod dohledem cvičitelek. Jako náčiní byly použity žluté kužílky. Děti je obíhaly, přeskakovaly, chovaly, nasazovaly si je na hlavu, zvědavě do nich nakukovaly, a dokonce na ně i troubily. Hudba byla výstižná, dětem srozumitelná, vedla je a inspirovala.

Název skladby: 2. Čáryfuk

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 3 – 7 let

Počet cvičenců: 640

Autoři skladby: D. Fischerová, D. Kubíčková, M. Študentová, E. Douša (hudba)

Cvičební úbor: červené tričko a modré trenýrky

Charakter skladby: Cílem bylo ukázat běžný obsah cvičebních hodin sokolské všestrannosti, která by měla po celoročním nácvičku vyústit v kulturu pohybu, zvládnutí pohybových dovedností a orientace v prostoru včetně souladu pohybu s hudbou. Základní myšlenkou bylo rozvíjet dětskou fantazii pomocí speciálního variabilního náčiní, které děti samy nazvaly „čáryfuk“. Byl to 75 cm dlouhý a 14 cm široký pás potaženého molitanu s gumičkami na obou koncích. Nahrazoval jiné cvičební pomůcky, jako jsou švihadlo, míč, popruh, mávátka. Ve skladbě se vyskytla též cvičení, která byla bližší děvčatům (ukolébavka) a cvičení vyhovující chlapecké mentalitě (závodivé hry, přeskoky, podbíhání kroužícího náčiní). Skladba vyžadovala od dětí náročnou prostorovou orientaci. Byla hravá, rytmická a pro děti zajímavá.⁶⁷

67 XII. všesokolský slet Praha 1994. Praha: ČOS, 1995.

Název skladby: 3. Košíček

Věkové kategorie: děvčata 8 – 11 let

Počet cvičenců: 3 384

Autoři skladby: A. Mauzerová, O. Mácha (hudba)

Cvičební úbor: zelené šatičky

Charakter skladby: Skladba přispěla k výchově rytmického cítění a k rozvíjení tanečnosti. K tomu přispěly i prvky hravosti, které umožnily přirozený dětský projev. V první části sloužil košíček k obíhání, přeskakování a přenášení, později se objevilo jeho kouzlo, když z něj děvčátka postupně vyjímala malé míčky. V třetí části skladby děvčata použila ohnivě oranžové stuhy, které se karabinkou připojily k míčkům. Skladba byla působivá, elegantní a roztomilá, vystihující poetičnost děvčátek. Hudba byla dětem srozumitelná, dobře vedla pohyb a byla citlivá k jednotlivým náčiním i k jejich technice, nápaditá a zajímavá svou barvitostí.⁶⁸

Název skladby: 4. Tak čau

Věkové kategorie: chlapci 10 - 14 let

Počet cvičenců: 1230

Autoři skladby: B. Roubal, J. Sauer M. Balling (hudba)

Cvičební úbor: červené trenýrky a bílé tričko

Charakter skladby: Skladba byla jednoduchá, dynamická. Dobře vyjadřovala soutěživost a smysl pro legraci. Chlapci cvičili prostná, závodili, posilovali. Skladba byla rušná, nápaditá, končila rytmickou gymnastikou s rytmickým potleskem.⁶⁹

68 XII. všesokolský slet Praha 1994. Praha: ČOS, 1995.

69 XII. všesokolský slet Praha 1994. Praha: ČOS, 1995.

4. 10. 9 XIII. všesokolský slet 2000

Název skladby: 1. Mladší žákyně

Věkové kategorie: děvčata 7 - 11 let

Počet cvičenců: 2036

Autoři skladby: D. Fischerová, D. Kubičková na hudbu Jaroslava Uhlíře a Zdeňka Svěráka.

Cvičební úbor: gymnastický trikot barvy lila

Charakter skladby: Skladba nebyla výhradně taneční, ale spíše sportovní. Ze skladby bylo poznat, že děvčata mají zájem i o atletiku, gymnastiku, stepaerobic. První část skladby charakterizovala její zaměření, další byly v orchestrální podobě a poslední dvě části skladby byly opět zpívané. Při cvičení děvčata využívala dřevěnou kladinku zvláštní konstrukce a v závěru i stuhý.⁷⁰

Název skladby: 2. Mladší žáci

Věkové kategorie: 7 – 11 let

Počet cvičenců: 758

Autoři skladby: J. Branč, Josef Pavlík, M. Vaňharová, Tomáš Kočka (hudba)

Cvičební úbor: žlutomodré krátké kalhoty a žluté triko

Charakter skladby: Ve skladbě bylo využito stavebnice Sokolík. Skladba byla dynamická, ve které chlapci nejen cvičili, ale i závodili. Stavebnice se skládá z modrých a žlutých tyčí, ze kterých jdou stavět překážky. Vystoupení bylo náročné .

⁷⁰ Eva Fišerová. *XIII. všesokolský slet Praha 2000*. Praha: ČOS, 2001.

4. 10. 10 XIV. všesokolský slet 2006

Název skladby: 1. Počítadla

Věkové kategorie: děvčata 6 – 9 let

Počet cvičenců: 749

Autoři skladby: Z. Kodešová, V. Zahradníček (hudba)

Cvičební úbor: cvičebního úbor červené barvy s bílými pruhy

Charakter skladby: Inspirací pro autorku i cvičence bylo 9 lidových písniček a říkadel. Pohybový obsah tvořila především rytmická cvičení a cvičení ve všech možných variantách. Autorka vycházela z přirozeného pohybu dětí, dobře stylizovala pohyb k přesnému vyjádření rytmu. Ve skladbě se prolínaly prvky taneční i gymnastické, skladba byla rušná, zacvičená přesně. ⁷¹Jako náčiní cvičenci používali dřevěná počítadla.

Název skladby: 2. Rozkvetlá louka

Věkové kategorie: děvčata 10 – 12 let

Počet cvičenců: 1538

Autoři skladby: D. Bělinová, M. David (hudba)

Cvičební úbor: oranžové a žluté šatičky

Charakter skladby: Pohybová skladba vycházela z přirozeného pohybu dítěte, z vnímání hudby a rytmu i jeho změny a z orientace v prostoru. Jako náčiní děvčata používala obruče o průměru 60 cm a stuhu třepetalku.

Název skladby: 3. Sluníčka

Věkové kategorie: děvčata 10 – 12 let

Počet cvičenců: 457

⁷¹ XIV. všesokolský slet Praha 2006. Praha: ČOS, 2006.

Autoři skladby: D. Kučerová, Š. Příbylová, na hudbu Karla Svobody a Josefa Kolína v úpravě Přemysla Mixy

Cvičební úbor: červené gymnastické trikoty s krátkou sukýnkou

Charakter skladby: Cílem u děvčat tohoto věku bylo, aby projevila své pocity a temperament pohybem. Pojetí skladby bylo gymnastické.

Název skladby: 4. Karimatky

Věkové kategorie: chlapci 8–13 let

Počet cvičenců: 270

Autoři skladby: M. Fischerová, D. Kubíčková, D. Fischerová, Maxim Turbulenc (hudba)

Cvičební úbor: modré trenýrky a bílé tričko s bílým lemováním

Charakter skladby: Skladba byla malou cvičební hodinou. Převažovalo v ní rychlé tempo, střídal se v ní vedený pohyb s pohybem spontánním. Chlapci využili sbalené karimatky k vyhazování, přehazování, jako překážky, žíněnku na akrobacii. Skladba byla rušná a proměnlivá, kondičně zaměřená.

4. 10. 11 XV. všesokolský slet 2012

Název skladby: 1. Ať žijí duchové

Věkové kategorie: rodiče, předškolní děti, chlapci a děvčata 6 – 11 let

Počet cvičenců: 1235

Autoři skladby: J. Sobotová, M. Sobota na hudbu J. Uhlíře – stříhová ze stejnojmenného filmu v úpravě M. Vydláka

Cvičební úbor: žluté krátké kalhoty a žluté tričko s pruhy

Charakter skladby: Skladba byla zajímavá tím, že se ve cvičení prolínají rodiče, předškolní děti i mladší žáci. Každý má své cvičení přiměřené věku. Po celou dobu si musí

cvičenci vzájemně pomáhat a spolupracovat a doplňovat se. Základním náčiním byl plastový kbelík 30 l s červeným víkem.

Název skladby: 2. Návštěvníci

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 6 – 11 let

Počet cvičenců: 384

Autoři skladby: D. Kučerová na hudbu Karla Svobody, ta byla stříhová z televizního seriálu Návštěvníci ve úpravě Daniela Bartáka

Cvičební úbor: chlapci - cvičební úbor modré barvy, děvčata - červené šatičky s bílými rukávy.

Charakter skladby: Základním náčiním se stal stan ve stříbrné barvě a každá cvičenka měla dvě květiny z PUR materiálu.

Název skladby: 3. Jonatán

Věkové kategorie: děvčata 6 – 11 let

Počet cvičenců: 658

Autoři skladby: D. Fischerová, M. Soukupová, D. Kubíčková na stříhovou hudbu ze známých dětských filmů a seriálů v úpravě Daniela Bartáka

Cvičební úbor: trikot modré barvy

Charakter skladby: Základním náčiním byl rozkládací klín v modrožluté kombinaci, bílý látkový kužílek s vloženým míčkem, látkový pes Jonatán.⁷²

⁷² 150 let Sokola a XV. všesokolský slet 2012. Praha: ČOS, Praha 2013.

4. 10. 12 XVI. všesokolský slet 2018

Název skladby: 1. V peřině

Věkové kategorie: děvčata 6 – 11 let

Počet cvičenců: 697

Autoři skladby: D. Fischerová, M. Soukupová, hudba stříhová ze stejnojmenného muzikálu

Cvičební úbor: červený trikot

Charakter skladby: Část dívek cvičí s molitanovými kladinkami a část dívek cvičí s gymnastickou stuhou, přičemž se cvičení vzájemně doplňuje.⁷³

Název skladby: 2. Děti, to je věc

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 6 – 11 let

Počet cvičenců: 779

Autoři skladby: J. Rosáková, J. Vlčková na text a hudbu písniček Z. Svěráka

Cvičební úbor: modrobílé tričko a modré kraťásky

Charakter skladby: Jedná se o skladbu s náčiním, kdy jsou využívány žíněnky a míče, gymnastické, atletické a taneční prvky.⁷⁴

Název skladby: 3. Cirkus

Věkové kategorie: chlapci a děvčata 11 - 15 let

Autoři skladby: D. Kurečková, Z. Barták, K. Svoboda (hudba)

Počet cvičenců: 1 544

Cvičební úbor: červené trikoty s bílou sukýnkou, červené kraťasy a bílé triko

⁷³ KUBÍN, Zdeněk. *100 let republiky a XVI. všesokolský slet, Praha: ČOS, 2018.*

⁷⁴ KUBÍN, Zdeněk. *100 let republiky a XVI. všesokolský slet, Praha: ČOS, 2018.*

Charakter skladby: Ve skladbě si chlapci a děvčata zatančí, plošně vytvářejí zajímavé obrazce. Chlapci předvádějí stoje na hlavě, přemety stranou, kotouly letmo. Děvčata předvádějí prvky sportovní a moderní gymnastiky, místy až artistické prvky.⁷⁵

Závěr

U předškolních dětí je typ sokolské skladby kratší, obsahuje radost z pohybu a ze hry. V rámci možností předškolních dětí obsahují skladby prvky dětské zvědavosti a radosti. Reprezentují to, co se odehrává s dítětem v mateřské škole. Pomocí různých prvků malé dítě vplouvá do sokolského typu cvičení. Jsou požívány netradiční cvičební pomůcky, které jsou lehké a lehce manipulovatelné. Také se využívá jednoduchého cvičebního nářadí podle skladby pro každé dítě, nebo jednoduché cvičební pomůcky Sokolík.

Začala se objevovat cvičení postavená na prostných a gymnastice bez cvičebního nářadí. Skladby ukazují jak cvičením posilovat organismus, rozvíjet fyzickou zdatnost. Skladby ukazují nejen to, co Sokol reprezentuje, ale zvyšování kondice vede k lepšímu rozvoji dítěte. Základem je sokolská všestrannost, důraz na rozvoj těla a ducha tj. důraz i na morálku. Skladby ukazují běžnou kulturu rozvoje těla a musí sloužit jako propagace sokolské idee mezi diváky a Sokol očekává, že se členstvo rozšíří nejen v účasti na sletových skladbách, ale i v oblastech sportu. Je dobrým návodem, jak trávit volný čas.

75 KUBÍN, Zdeněk. *100 let republiky a XVI. všesokolský slet*, Praha: ČOS, 2018.

4. 11 Tabulky určené pro celkový přehled a srovnání hromadných skladeb pro děti mladšího školního věku

V. všesokolský slet 1907					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Prostná, hry a závody	Chlapci 6–14	Beránek Očenášek(hudba)	1800	
2.	Prostná, cvičení společná	Děvčata 6–14	Heller Bílek (hudba)	500	Obruče, stuhy, věnečky

VI. všesokolský slet 1912					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Skupinové cviky, prostná	Chlapci a děvčata od 9 let	Heller Pospíšil (hudba)	2564	Žebříky, tyče
2.	Skupinové cviky, prostná	Děvčata 9 – 14 let	Roudná Pospíšil (hudba)	2217	Kladiny, tyče
3.	Sokol Pražský cvičení s prapory	Chlapci 9– 14 let	nepodařilo se zjistit	111	Prapory

VII. všesokolský slet 1920					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Hybná prostná	Chlapci 8–14 let	Jirsák Pechlát (hudba)	6260	Dřevěné pušky
2.	Čtyři sestavy	Děvčata 8 – 14 let	Malá Provazníková Pechlátová (hudba)	4920	

VIII. všesokolský slet 1926					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Sletové vystoupení	Chlapci 10–14 let	Heller Táborek Kalaš (hudba)	5780	Chůdy, dřevěná obruč
2.	Sletové vystoupení	Děvčata 10 – 14 let	Dubová- Burgerová Pospíšil (hudba)	6860	Míčky, švihadla, tyče, míče

IX. všesokolský slet 1932					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Napodobivá cvičení	Chlapci a děvčata 6–9 let	Provazníková Pelikán Kříčka (hudba)	4590	
2.	Prostná	Chlapci 9–14 let	Táborek Kříčka (hudba)	26 410	
3.	Prostná	Děvčata 9–14 let	Gallusová Harfl (hudba)	13 100	

X. všesokolský slet 1938					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	Pojďte s námi!	Chlapci a děvčata 6–8 let	Pangrác Matějovec(hudba)	4368	
2.	Prostná	Chlapci 9–10 let	Táborek Hlásek (hudba)	9360	
3.	Prostná	Děvčata 9–14 let	Osnerová Křička (hudba)	13 784	
4.	Prostná	Chlapci 11 – 14 let		17 072	
5.	Cvičební hodina	Děvčata 9 – 14 let	Štěřová	1800	Co bylo dostupné v tělocvičně
6.	Zvláštní vystoupení	Chlapci 9 - 14	Hrbek, Švácha, Škára, Hák, Hrubeš	1752	

XI. všesokolský slet 1948					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Nářadí, náčiní
1.	Naše hračky	Chlapci a děvčata 6 – 11 let	Berdychová Seehák (hudba) Hostáň (verše)	3300	
2.	Sokolští táborníci	Chlapci 9 – 14 let		2400	Plachta, papírové šipky, kolečka

XII. všesokolský slet 1994					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Nářadí, náčiní
1.	Žluté kužílky	Chlapci a děvčata 3–7 let	Uzlová Celba (hudba)	640	Žluté kužílky
2.	Čáryfuk	Chlapci a děvčata 3–7 let	Fischerová Kubíčková Douša (hudba)	640	Pruh molitanu s gumičkami
3.	Košíček	Děvčata 8–11 let	Mauerová Mácha (hudba)	3384	Košíček, míčky
4.	Tak čau	Chlapci 10–14 let	Roubal Sauer Ballinger (hudba)	1230	

XIII. všesokolský slet 2000					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Nářadí, náčiní
1.	Mladší žákyně	Děvčata 7–11 let	Fischerová Kubičková Svěrák, Uhlíř (hudba)	2036	Kladinka, stuhy
2.	Mladší žáci	Chlapci 7 – 11 let	Branč Pavlík Kubičková Kočka (hudba)	758	Stavebnice Sokolík

XIV. všesokolský slet 2006					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Nářadí, náčiní
1.	Počítadla	Děvčata 6–9 let	Kodešová Zahradníček (hudba)	749	Dřevěné počítadlo
2.	Rozkvetlá louka	Děvčata 10–12 let	Bělinová David (hudba)	1538	Obruč, stuha třepetalka
3.	Sluníčka	Děvčata 10–12 let	Kučerová Příbylová Svoboda (hudba)	457	
4.	Karimatky	Chlapci 8–13 let	Fischerová Kubičková Maxim Turbulenc (hudba)	270	Karimatka

XV. všesokolský slet 2012					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	At' žijí duchové	Rodiče, děti 2 – 6 let, chlapci a děvčata 6 – 11 let	Sobota Sobotová Uhlíř v úpravě Vydláka (hudba)	1235	Kbelík s víkem
2.	Návštěvníci	Chlapci a děvčata 6 – 11 let	Kurečková Svoboda v úpravě Bartáka (hudba)	384	Stan, květiny z PUR materiálu
3.	Jonatán	Děvčata 6 – 11 let	Fisherová Soukupová Kubíčková stříhová v úpravě Bartáka (hudba)	658	Rozkládací klín, látkový kužílek s míčkem

XVI. Všesokolský slet 2018					
	Skladby	Věkové kategorie	Autoři	Počet cvičenců	Náradí, náčiní
1.	V peřině	Děvčata 6 – 11 let	Fischerová Soukupová hudba stříhová ze stejnojmenného muzikálu	697	Skládací kladinka, stuha
3.	Děti, to je věc!	Chlapci a děvčata 6 – 11 let	Rosáková Vlčková na text a hudbu písniček Z. Svěráka	779	Skládací žíněnka, míče
4.	Cirkus	Chlapci a děvčata 11 – 15 let		1544	Rino set

Tabulku vytvořila autorka práce na základě rešerší Sletových památníků.

V tabulce je v přehledu vyobrazeno, jak postupně přibývalo dětských věkových kategorií. Až do roku 1938 narůstaly počty dětských cvičenců. V roce 1948 je znatelný pokles počtu dětských cvičenců. Tento počet byl ovlivněn nastupující změnou komunistického režimu, kdy se mnozí Sokolové s novou ideou odmítli ztotožnit a také odmítli účast na sletu. Objevila se i nová věková kategorie předškolní děti a dětí prvních tříd. Zatím, co do roku 1948 bylo využíváno komponované hudby pro slet a také se cvičilo na motivy lidové hudby, od roku 1994 se zpravidla využívá hudby a motivů z filmů. Pestré je využívání náradí a náčiní, které se obměňuje a v podstatě se neopakuje. Od znovuzrození Sokola, má Sokol nelehkou úlohu dostat svoji činnost co nejvíce do povědomí široké veřejnosti a právě slet je jednou z viditelných cest. Proto jsou skladby stále pestřejší, nápaditější a zajímavější, které dobře vychází ze současných potřeb dnešních dětí. Dokladem toho je nárůst v počtu dětských cvičenců na posledním Sletu v roce 2018.

4. 12 Ohlasy dětských sletových vystoupení v tisku

V rámci práce bylo také mapováno, jak se ke sletům a k účasti dětí na sletu stavěl dobový tisk. Bylo zkoumáno relativně dlouhé období od roku 1907 do roku 2018, kdy některé tisky vznikaly jako např. Rudé právo a jiné zanikaly, nebo ztrácely na důležitosti. Bylo čerpáno z deníků, které vycházely v daném sletovém roce a to v měsíci červnu a červenci, neboť všechny slety probíhaly v tomto časovém úseku. Práce byla ztížena i tím, že některé tiskoviny z důvodu povodní byly poničeny a zakonzervovány, a nebyly k dispozici. Reakce na slety byly zaznamenávány v denících Venkov a Národní listy, neboť vzhledem k jejich tradici měly stabilní čtenářskou základnu. V průběhu sletů jsem zaznamenávala reference i v jiných periodikách. Cílem nebylo srovnávat, jak referují v těchto denících, ale skrze silná média nastínit atmosféru té dané doby a postoj k dětem. Vzhledem k tomu, že nebylo záměrem vytvořit komparativní analýzu dvou periodik, ale spíše načrtnout atmosféru v jaké byly slety prezentovány v tehdejší mediálnímu prostoru, autorka připojila později i Rudé právo, které vzniklo v roce 1923, protože nebylo Sokolům nakloněno, nebo i časopis Čas, který zastupuje časopiseckou produkci.

V tisku je věnována pozornost dětem už v roce 1907, kdy se zmiňují o estetickém vzhledu cvičení prostných na hudbu jak u děvčat, tak i u chlapců.⁷⁶

Pochvala sokolských chlapců a děvčat při cvičení prostných byla zaznamenána také v tisku v době sletu 1912, kdy se cvičení dětem povedlo i přes nepřízeň počasí.⁷⁷ Doslova se píše: „*Výborně maličci a tolik velcí! Vám patří pravý potlesk, jsme hrdí na Vás za krásný úspěch, jsme pyšní nad Vaším statečným zápasem, jsme šťastni nad tímto krásným Vaším úspěchem kázně, který je roven Vašemu krásnému cvičení.*“⁷⁸

V deníku Venkov je věnována v době sletu 1920 veliká pozornost učitelům, je zdůrazněn význam jejich práce a vyzdvížena snaha o rozvoj tělesné výchovy a sokolské myšlenky na národních školách.⁷⁹ V Národních listech se uvádí: „*Sokolská káňata, tzv. sokolská drobotina projevila vystoupením svým, že vžila se v krátké době přerodu v to, čemu říkáme „sokolský duch“, že pochopila pravou radost zdravého mládí i štěstí tělesné výchovy. Každý věk dětský, každá třída, každé zastupování škol měly svůj úspěšný podíl na zdařilém celku, děvčata i hoši a právě tak jejich učitelky, učitelé i profesori.*“⁸⁰

V roce 1926 se o účasti nejmladším cvičencům na sokolských sletech také píše v deníku Venkov. Je vyzdvihována důležitá role rodičů, kteří podporují své děti v sokolských hodnotách v duchu Tyrše, tedy v oddanosti sokolským myšlenkám, neboť jsou sami členy Sokola. Výsledkem výchovného působení Sokola je i obdivuhodná kázeň. Na cvičencích je vidět radost, úsměv a spokojenost. Mluví se o „*pohádce sokolského mládí.*“⁸¹

Rudé právo zastupující Komunistickou stranu v roce 1926 uvádí řeč Klementa Gottwalda: „*Tyto dny vyvrcholuje v Praze Sokolský slet. Není třeba zastírat si nějak, že to bude veliký nacionalistický projev a působivý svojí mohutností. Fakt, že tato nacionální slavnost je třídně uvědomělým vrstvám pracujícího lidu čs. naprosto cizí, jich zájmům protichůdná.*“⁸²

Není překvapivý odsudek sletů ze strany představitele komunistické strany. Sokol totiž představoval protiváhu FDTJ, která v duchu ideálu KSČ zdůrazňující internacionalismus, nikoliv národní identitu v pozitivním slova smyslu. Sokol, jako jeden z mála masových

76 Venkov. Praha: 1907; **II**(141, 146).

77 Čas. Praha: 1912; **XXVI**(151, 152, 156).

78 Národní listy. Praha: 3. 6. 1912, **52**.

79 Venkov. Praha: 1920; **XV**(132, 133).

80 Národní listy. Praha: 1920; **60**(155, 162).

81 Venkov. Praha: 19026; **XXI**(158).

82 Rudé právo. Praha: 1926; **VII**(158).

organizací, od druhé pol. 19. století totiž posiloval národní tendence, které se odrazily při vzniku samostatného Československého státu v roce 1918.

Sokolský slet 1932 je v tisku označován jako největší, nejvýznamnější národní událostí od převratu. Zvláštní pozornost byla věnována nejmenším, kteří předvedli napodobivá hravá cvičení, která vyvrcholila v prostná. Do slova se píše: „*Bouře potlesku a nadšení posilovaly caparty od 6 do 9 let, kteří se přišli pochlubit, co dovedou.*“⁸³ Stejně oceňováno bylo i sokolské žactvo.

V roce 1938 se v Rudém právu uvádí: „*V neděli byl za krásného počasí zahájen X. všesokolský slet cvičením žactva a že je možné říci, že hoši v červených košilích i děvčata ve slušivých krojích si rázem dobyli Prahu, že to byl radostný pohled na krásnou a zdravou mládež. X. všesokolský slet bude zapsán v dějinách sokolstva a čs. tělovýchovných hnutí jako význačná a mimořádná událost. Zvláštní ráz vtiskuje letošním sokolským dnům dnešní politická situace, Sokol zůstává věrný své demokratické tradici.*“⁸⁴

Pozornost nejmladším cvičencům lze zaznamenat i v dobovém deníku Venkov nebo v Národních listech.

I na sletu v roce 1948 je věnována dětem pozornost. Větší pozornost je věnována cvičení nejmenších, kteří cvičí s velkou radostí ve skladbě „*Naše hračky*“, kde si děti hrají jako píšťalka, bubínek či trubka.⁸⁵ Je oceňováno cvičení káňat a práce cvičitelů, kdy výsledkem je ukázněnost,⁸⁶ pěkný dojem při cvičení prostných žákyň,⁸⁷ smysl pro kázeň a odpovědnost vůči celku.⁸⁸

Od posledního sletu v roce 1948, kdy následovalo zrušení sokolské organizace, se můžeme setkat se sletem až v roce 1994. Proto další historické zprávy můžeme nalézt až v červnu a červenci 1994, po obnovení Sokola 1990. V mezidobí 1948 – 1990 byly slety nahrazeny spartakiádami, které byly postaveny na odlišném prorežimním principu. XII. Všesokolský slet byl sletem očekávaným a odstartoval novou etapu sokolských sletů.

83 *Venkov*. Praha: 1932; **XXVII**(158).

84 *Rudé právo*. Praha: 1938; (144).

85 *Lidová demokracie*. Praha: 1948; **IV**(140).

86 *Rudé právo*. Praha: 1948; (139).

87 *Lidová demokracie*. Praha: 1948; **IV**(140).

88 *Lidová demokracie*. Praha: 1948; **IV**(140).

Deníky vycházející mezi lety 1994 -2006 se o konání sokolských sletů a o účastí nejmladší cvičenců sice zmiňují, ale spíše okrajově a heslovitě. Jako např.: Že se oceňuje sletový průvod, který se uskutečnil po 46 letech.⁸⁹ „Věrná garda cvičila skladbu inspirovanou roky 1938 a 1948.“ *Budoucnost současného Sokola se nalézá v mladé generaci a k nejmladším účastníkům patří právě děti.*⁹⁰ „Hromadná cvičení, která nejsou překonanou věcí, jsou našim národním fenomén, který je věčný.“⁹¹ „Sokolové, nejstarší český tělocvičný spolek slaví velký svátek“.⁹² „Již počtvrté Sokol dnes patří k největším tělovýchovným organizacím u nás a je rozšířen po celém světě“.⁹³

Při sletu v roce 2012 a 2018 tisk velkou pozornost nejmladším cvičencům nevěnuje. Jedná se pouze o všeobecné informace, kde se vůbec nezdůrazňuje myšlenka Sokola a jeho odkazu.

4. 13 Závěry k dětským sletovým skladbám

Studiem dobových materiálů a pramenů se nám podařilo vysledovat zařazení dětských sletových skladeb od roku 1907, kdy poprvé vystupovaly děti v jedné věkové kategorii od 6 do 14 let v počtu 2 300. Postupně docházelo k rozvoji skladeb pro různé věkové kategorie. Zvlášť ve svých skladbách cvičila mládež školní a zvlášť mládež sokolská. Vycházelo se ze zkušeností, že není možné ve stejné skladbě uspokojit šestileté dítě stejně dobře jako čtrnáctileté, a naopak. Zatím, co v roce 1907 cvičilo na všesokolském sletu ve třech skladbách 4100 dětí ve věku 6–14 let, tak v době největší slávy na všesokolském sletu v roce 1938 cvičilo v šesti skladbách 48136 dětí ve věku 6–14 let. Po znovuoobnovení sokolské organizace v roce 1990 proběhl slet v roce 1994, kde cvičilo 4 624 dětí ve věku 6–14 let. Na dalších sletech až do sletu 2012 počty dětí klesají. Na posledním sletu v roce 2018 cvičilo celkem 3020 dětí. Což byl zaznamenán mírný nárůst. Používání náčiní či náradí bylo oblíbené na každém sokolském sletu, v současné znovuoobnovené sokolské době je náčiní ještě oblíbenější a nechybí v žádné dětské skladbě.

Společenská odezva na sokolské slety až do roku 1948 byla velká. Studiem dobových deníků, jako jsou Lidové noviny, Venkov, Národní listy, Lidová demokracie, se nám

89 *Lidové noviny*. Praha: 1994; **VII**(154).

90 *Právo*. Praha: 1994; **4**(156).

91 *Právo*. Praha: 2000; **10**(157).

92 *Lidové noviny*. Praha: 2000; **XIII**(154).

93 *Právo*. Praha: 2006; **16**(156).

podařilo vysledovat, jak velký zájem o cvičení mládeže měl náš národ. V denících se píše o velikém obdivu k cvičení mládeže a o úctě k nejmladším cvičencům. Děti nazývají „pohádkou sokolského mládí“, každá předvedená dětská skladba sklídila vždy obrovský potlesk a ovace. V tisku se také píše o práci rodičů, cvičitelů a učitelů a o pochopení důležitosti rozvoje tělovýchovy v duchu Tyrše. Také se zmiňují, že dochází k rozvoji tělovýchovy ve školách.

V roce 1948 byl Sokol zrušen a tím zaniká i činnost v oblasti sokolských sletů. Po obnovení organizace Sokol v roce 1990 se uskutečnil XII. všesokolský slet v roce 1994. Od XII. sletu v roce 1994 v tisku zájem o sokolské dění a slety pomalu upadá a o skladbách určených pro děti se objevuje pouze okrajová zmínka.

5. Pohyb dítěte mladšího školního věku

5. 1 Pohybový vývoj žáka mladšího školního věku

Obdobím mladšího školního věku označujeme zpravidla dobu od 6–7 let, kdy dítě vstupuje do školy, do 11 let, kdy začínají první známky pohlavního dospívání. Je to období, kdy školák je plně zaměřen na realitu okolního světa. Chce pochopit svět a věci v něm. Tento charakteristický rys školního dítěte můžeme pozorovat v jeho mluvě, v kresbách, v písemných projevech, ve čtenářských zájmech i ve hře.

Zdeněk Matějček (1989) dává přednost rozlišení mladšího školního věku (6–8) a středního školního věku (9–12). Mladší školní věk pokládá v tomto užším pojetí za typické přechodné období mezi hravým předškolním věkem a vyspělejším chováním školáka. Děti v mladším školním věku jsou ještě hravé, jsou schopny soustředit se na jednu věc poměrně krátkou dobu, mají stále rády pohádky a chlapci a dívky se bez zábran mísí. Vývoj pohybových i ostatních schopností je ovšem do značné míry závislý na tělesném růstu. Ten je během tohoto období většinou rovnoměrně plynulý.⁹⁴

94 MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989.

Když je dítě dostatečně zralé, je schopné více využít svých možností k účinnějšímu učení a tím i k lepšímu výkonu. Naopak nedostatečně zralé dítě je emočně labilnější, dráždivější, hůře se soustředí a rychle se unaví.⁹⁵

Při tělesném vývoji dochází ke změnám v tělesných proporcích, přičemž u dětí vstupujících do školy představují v této posloupnosti významný mezník. S proměnou tělesné stavby úzce souvisejí také změny v ovládnutí těla. Špatně koordinované a nekoordinované pohyby malého dítěte se začínají kolem šesti let zřetelně měnit. Dítě lépe šetří silami, je schopno i drobných a přesnějších pohybů, lépe koordinuje automatické i volní pohyby.⁹⁶

Významně a souvisle se během celého období zlepšují hrubá i jemná motorika. Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší, a nápadná je zejména zlepšení koordinace všech pohybů celého těla. S tím souvisí rostoucí zájem o pohybové hry a sportovní výkony, které vyžadují obratnost, vytrvalost a sílu.

Závisí na tom však i zlepšení výkonu při učení a kreslení. Motorické výkony nezávisí ovšem jen na věku, ale i na vnějších podmínkách, jsou-li vhodně podporovány.⁹⁷

Langmeier (2006) uvádí: „*Zlepšuje se hrubá i jemná motorika. Pohyby jsou rychlejší, svalová síla je větší a nápadné je zejména zlepšení koordinace všech pohybů celého těla. S tím souvisí rostoucí zájem o pohybové hry, které vyžadují obratnost, vytrvalost a sílu.*“⁹⁸

Osvojování tělesných cvičení, nových praktických poznatků, ale zejména možnost naplnění přirozené potřeby pohybu významně usnadňují adaptaci žáků na plnění povinností při učení. Postupně si zvykají na přechod od spontánní pohybové aktivity k řízené. V tomto věku se u dětí vyvíjí smysl pro čestnost jednání, pro spravedlnost a pravdivost. Zvláště pak při soutěžích, hrách, činnostech ve dvojicích, v družstvech a skupinách.

Belšan (1988) upozorňuje: „*Žáci nedokážou ještě podřídít vlastní činnost dlouhodobým cílům. Také jejich schopnost soustředěně pracovat je krátkodobá, proto potřebují obměnu s vhodnou motivací. Nucení a dril nejsou pro žáky žádoucím motivačním zdrojem. Navíc,*

95 BLAIR, Clancy. *School readiness*. American Psychologist. 2002.

96 VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

97 LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.

98 LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006, s. 120

jsou-li pro ně zadávané činnosti nepřiměřeně náročné, nebo naopak příliš snadné, žáci rychle ztrácejí zájem.“⁹⁹

Zajímavý pohled na vývoj a pohybovou výchovu uvádí ve své publikaci Agathon Heller (1926). Byl to učitel tělesné výchovy, autor několika sletových skladeb a také autor mnoha publikací věnovaných výuce tělesné výchovy. Vycházel z podstaty a odkazu J. A. Komenského a ze soustavy Miroslava Tyrše. Je zde citován právě proto, že jeho myšlenky jsou aktuální i dnes a vznikaly v době, kdy byla uvedena na veřejnost první sletová skladba pro nejmladší žactvo, která je předmětem zkoumání v této práci.

Heller (1926) uvádí, že vedení chlapců a dívek mladšího školního věku (6-11) k pohybu a ke cvičení napomáhá k rozvíjení nejen osobnostních vlastností jako je vytrvalost, rozvaha, odvaha, sebevědomí, sebedůvěra, ale také napomáhá k rozvíjení sociálních a společenských dovedností jako je respekt, zodpovědnost, čestnost a cit pro spravedlnost, pravdu, kamarádství, družnost, obětavost. Dále apeluje na pedagogy, kteří se věnují výuce tělesné výchovy na národních školách, aby výuka v hodinách plnila především zdravotní cíle, tj. podporovala správný tělesný vývoj, správné držení těla. Zdůrazňuje, aby učitelé celkově vedli své žáky ke správnému životnímu stylu jako je pobyt venku, hygiena a výživa. Vše je podmíněno kladným postojem k životu a k životnímu prostředí, a celkovou duševní i tělesnou vyrovnaností. Dále se zmiňuje o tom, že u dětí do 11 let ještě není úplně vyvinuta nervová soustava, a proto se náročnější cviky zařazují až u dětí starších. Zabývá se také myšlenkou, že právě u této věkové kategorie může docházet k zpomalování růstu, pokud jsou dlouhodobě vystavována nepřiměřeně vysokým pohybovým nárokům. Velký důraz klade na rozvoj obratnosti v dětském věku. Jako vhodný pohyb pro děti, který vede ke zdravému růstu, zdravému vývoji, k rozvoji motoriky a obratnosti doporučuje chůzi, běhy, poskoky, skoky, házení, překonávání překážek.¹⁰⁰

Pro děti v období mladšího školního věku je pohyb nejpřirozenější při hrách. Pohyb a hry umožňují socializaci a děti jsou schopny pomocí hry snášet vyšší zatížení vyvolané pohybovou hrou.¹⁰¹

99 BELŠAN, Pavel. *Tělesná výchova pro 1. a 2. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, s. 119.

100 HELLER, Agathon. *Metodika tělesné výchovy mládeže od 6 do 14 let*. Praha: Československá grafická unie, 1926.

101 MAZAL, Ferdinand. *Hry a hraní pohledem ŠVP*. Olomouc: Hanex, 2007.

Děti mladšího školního věku nedokáží podřídit vlastní činnost dlouhodobým cílům. Postupně se tříbí schopnost vnímat podstatné znaky pohybu. Dochází ke stabilizaci ve vývoji dětského organismu. Vazivová tkáň se zpevňuje, svalstvo je funkčně připravené, ale podpurný systém není dostatečně vyvinut pro zvýšenou zátěž. Nejsou tedy vhodná statická cvičení a posilování dynamického charakteru.¹⁰²

Serbus (1968) říká: *„Během tělesného růstu člověka se vytváří typické držení těla, vzpřímený postoj na dvou končetinách. Tento vzpřímený postoj je především výsledkem vrozené reflexní činnosti. Vliv prostředí jako je pobyt ve škole s dlouhým sezením, nedostatečný nebo jednostranný pohyb nepříznivě ovlivňuje správný, vzpřímený postoj člověka. Vytvářením návyků správného držení těla je důležitým úkolem tělesné výchovy, neboť rostoucí organismus je tvárný a má předpoklady k vytváření správných, ale i nesprávných návyků držení těla.“*¹⁰³

Děti mladšího školního věku jsou vedeny postupně, je využíváno napodobivých hravých cvičení. Pozornost je soustředěna na rozvoj kloubní pohyblivosti a ohebnosti.

Berdychová (1981) tvrdí: *„V rozvoji motoriky je toto období velmi důležité, má vliv na vývoj páteře a úrovní držení těla. Rozvoj motoriky je rozhodující pro budoucí tělesnou zdatnost a výkonnost dítěte.“*¹⁰⁴

Období mladšího školního věku je charakterizované stálým růstem a zpevňováním celého organismu, kdy také postupně dochází k osifikaci kostí. Vývoj svalstva pokračuje rychle. Dětské dýchání je nehluboké. Děti jsou nadměrně aktivní, značně unavitelné. Postupně dětská postava nabývá proporcí postavy dospělého, prodlužují se končetiny a obličej ztrácí rysy dětství. Pro dítě je charakteristická všestranná pohyblivost, aktivita a zájem o pohyb a radost z pohybu. Dítě do 8 let má omezenější schopnost koordinace menších svalových skupin. To se projevuje při manipulaci s náročnějším náčiním (obruče, při psaní) Postupně v důsledku vývoje nervosvalového projevuje se lepším předpokladem pro jemnější koordinované pohyby (průpravná cvičení, cvičení na hudbu). Pohybová soustava prochází

102 BELŠAN, Pavel. *Tělesná výchova pro 1. a 2. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.

103 SERBUS, Ladislav. *Prostná cvičení v praxi*. Praha: Olympia, 1968, s. 39

104 BERDYCHOVÁ, Jana. *Tělesná výchova pro studující učitelství základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, s. 53

obdobím zpevňování, zdokonaluje se koordinace jemného svalstva, rychlosti v běhu, obratnosti a zručnosti.¹⁰⁵

Tělesný vývoj v období mladšího školního věku je charakterizovaný zpomalením růstu těla do výšky. Rychlým tempem pokračuje osifikace. Zádové svalstvo je slabě vyvinuté. Postupně se svalstvo rozvíjí. Vlivem nedostatečně vyvinutého dýchacího svalstva je dýchání málo hluboké. V oblasti psychiky dítěte způsobuje radikální zásah škola, která výrazně ovlivňuje myšlení a formování zájmů. Při rozvíjení myšlení dětí je důležité utvářet představu o správné technice pohybu na základě konkrétních názorných pomůcek. Je důležité využívat přirozený vývojový rys jako je hravost a pohyblivost. Zvýšená pozornost v rozvoji síly by měla být věnována v mladším školním věku velkým svalovým skupinám, které zajišťují správné držení těla a rozvíjíme sílu dynamickou. Rozvoj kloubní ohebnosti je zaměřen především na udržení nebo zvýšení pohyblivosti páteře, ramenního a kyčelního kloubu.¹⁰⁶

Berdychová (1993) uvádí: „*Je prokázáno, že hry a cvičení, tance s říkadly a zpěvem pomáhají rozvíjet kladné stránky osobnosti dítěte jako jsou sebeovládání, rozhodnost, samostatnost, vytrvalost, smysl pro kázeň, neboť nelze oddělovat stránku tělesnou od intelektuální.*“¹⁰⁷

5. 2 Teorie pohybové skladby

S pohybovou skladbou se ve svém životě setkává nebo již setkal téměř každý. Velmi rozmanité pohybové skladby jsou zařazovány nejen do programu při zahajování a ukončování sportovních akcí, a jsou nedílnou součástí dalších společenských a kulturních programů a vystoupení.

Pohybová skladba se objevuje v historii naší tělesné výchovy jako významná forma prezentace tělovýchovné činnosti na veřejnosti. Od jejího vzniku na konci minulého století byla tělovýchovná vystoupení obrazem života společnosti a měla své tělovýchovné, kulturní, společenské i politické poslání. Již od roku 1882, kdy byla realizována myšlenka

105 BERDYCHOVÁ, Jana. *Tělesná výchova pro studující učitelství základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

106 VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*. Brno. Paido, 2002.

107 BERDYCHOVÁ, Jana. *Mámo, táto, cvičte se mnou*. Praha. Sokolovzlet, 1993, s. 6

dr. Miroslava Tyrše a byla předvedena společná tělovýchovná vystoupení, těší se pohybové skladby velkému zájmu veřejnosti, cvičenců i diváků.¹⁰⁸

Jsou jednou z možností prezentace tělovýchovné činnosti na veřejnosti, zdrojem emocionálních a estetických prožitků, kultivováním individuálního pohybového projevu.

Definici pohybové skladby uvádí Serbus (1968): „*Tělovýchovná skladba je prokomponovaný hudebně pohybový útvar, vytvořený na základě vedoucí ideje skladatelů z tělesných cvičení ve spojení s hudbou a obohacený o pohyby choreografické. Úkolem je hluboce zapůsobit na estetickou, volní a mravní stránku cvičenců a diváků.*“¹⁰⁹

Appelt (1995) uvádí, že: „*Pohybová skladba v širším slova smyslu se stává samostatným oborem, v němž dochází k přirozenému prolnutí dvou sfér lidské kultury – tělesné a hudební. Stává se předmětem estetiky tělesných aktivit, působením na cvičence a diváka zasahuje do oblasti psychologie a pedagogiky.*“¹¹⁰

Pohybová skladba je vnímána jako tělovýchovné a sportovní dílo, v němž je příznačná estetická struktura pohybů, jejich propracování v závislosti na hudební složce. Gymnastické pohyby a hudba splývají v pohybové skladbě v novou kvalitu, v nový druh umění.¹¹¹

Pohybovou skladbu tvoří tělesná cvičení zastoupená prvky gymnastiky (cvičení bez náradí, cvičení s náčiním, akrobatická cvičení, cvičení na náradí), dále taneční pohyby, herní činnosti a branné prvky.

Appelt (1981) říká: „*Autor hromadné skladby má tedy k dispozici neomezené množství tělesných aktivit, které se vybírají vhodně vzhledem ke zvolenému námětu a celkovému zaměření skladby. Autor realizuje svůj záměr vhodným pohybovým nápadem, pohybovou myšlenkou, kterou propracovává a rozvíjí, dává jí uspořádaný tvar.*“¹¹² Pohyb musí být dobře propojen s hudbou. Nejde tedy pouze o tvůrčí proces vzniku hudebně pohybové skladby, ale o převážnou většinu tělovýchovných aktivit, v nichž se uplatňuje pozorně, nově a neobvykle vnímat, v níž hraje významnou roli schopnost živých představ.¹¹³

108 NOVOTNÁ, Viléma. *Pohybová skladba*. Praha: Karolinum, 1999.

109 NOVOTNÁ, Viléma. *tamtéž*

110 NOVOTNÁ, Viléma. *tamtéž*

111 APPELT, Karel. *Kapitoly z pohybové skladby*. Praha: SPN, 1981.

112 APPELT, Karel. *Kapitoly z pohybové skladby*. Praha: SPN, 1981. s. 38.

113 APPELT, Karel. *Kapitoly z pohybové skladby*. Praha: SPN, 1981.

Jde o dobrovolnou účast na společném cvičení v kolektivu cvičenců, jež mají společný zájem bez ohledu na věk a výkonnost.

Novotná (1999) definuje pohybovou skladbu takto: „*Pohybová skladba je kompozice vytvořená záměrným spojením hudby a pohybu na základě určité myšlenky. Pohybovým obsahem jsou převážně gymnastická cvičení a taneční prvky. K účinkům patří emocionální a estetické působení na cvičence a diváky.*“¹¹⁴

V souhrnu lze tedy říci, že pohybová skladba je kompozice vytvořená záměrným spojením hudby a pohybu na základě určité myšlenky. Pohybovým obsahem jsou převážně gymnastická cvičení a taneční prvky. Spojení hudby, pohybu a choreografie vede k estetickým a emocionálním zážitkům cvičence i diváka v podobě pohybové hromadné skladby.

Dělení pohybových skladeb podle Appelta (1995)

Tabulka č. 5: Dělení pohybových skladeb¹¹⁵

Dělení	Počet cvičenců	Prostor pro předvedení
malé	4 - 16	12 x 12 m
střední	do 50	12 x 24 m
velké	do 150	50 x 50 m
hromadné , malé	151 - 300	fotbalové hřiště
hromadné, velké	301 – několik tisíc	stadion

Cvičení je prováděno jednotně, současně, ve stejném rytmu a tempu, za hudebního doprovodu či s jiným udáním rytmu. I během hromadných cvičení je však zčásti možné uplatnit individuální projev a osobní tempo. Máme tím na mysli takové části, kdy cvičenci například plynule zdolávají překážku, provádějí různé přeběhy, víření a podobně. Obsahem hromadných tělovýchovných cvičení jsou převážně gymnastická cvičení a taneční prvky působící emocionálně a esteticky na cvičence i diváky. Hromadná tělovýchovná cvičení jsou součástí různých programů a představují pohybovou aktivitu pro širokou veřejnost.¹¹⁶

114 NOVOTNÁ, Viléma. *Pohybová skladba*. Praha: Karolinum, 1999. s. 8.

115 APPELT, Karel. *Pohybová skladba v teorii a praxi*. Praha: ČOS, 1995. s. 11.

116 *Hromadná tělovýchovná vystoupení*. Praha: ČOS, 1995.

Mezi charakteristiky pohybové skladby patří forma, zvolený styl (žánr), počet cvičenců, věkové kategorie, využití náčiní, náradí a pomůcek.¹¹⁷

Pohybový obsah

Zpočátku veřejných vystoupení v podobě hromadných skladeb bylo hlavním pohybovým obsahem cvičení prostných. Postupem času se však ukazuje, že se neustále vyvíjí.

K pohybovému obsahu se Žáček (1951) vyjadřuje: „*Hlavním pohybovým obsahem skladeb pro veřejná vystoupení se postupně stávala prostná cvičení. Sledujeme – li podrobně vývoj pohybových skladeb, dojdeme k závěru, že se neustále vyvíjí jak obsah, tak i jejich forma. Během času byla k prostným v pohybových skladbách přibírána cvičení s náčiním, prvky z úpolů, ze cvičení akrobatických, z tanců, z her, takže vznikající skladby nejrozmanitějšího obsahu.*“¹¹⁸

Tvorba pohybové skladby

Při tvorbě pohybové skladby je na prvním místě vhodný výběr hudby podle stylu a žánru. Dalším krokem je tvoření pohybového obsahu tak, aby dobře korespondoval s hudbou a s věkovými potřebami a zvláštnostmi. Celistvost dotváří vhodně zvolená choreografie.

Prostorové i pohybové řešení v čase (postupné a náhlé změny), v síle (švihový pohyb, zastavení, vedený pohyb) v rytmu i tempu umocňuje dojem nejen v jednotlivých částech skladby, ale dojem ze skladby jako takové, kdy je divák schopen sledovat skladbu jako celek, její gradaci, pochopit její záměr a myšlenku. Kontrastu se využívá nejen v pohybových změnách, ale i ve změnách hudebních. Pro diváky i pro cvičence je zajímavé, když se různé variace periodicky opakují s frázovitým střídáním napětí a uvolnění.¹¹⁹

Pohybová složka rozvíjí a podporuje rovnováhu a svalovou sílu, což je základem pro správné držení těla. Zlepšuje rychlost, vytrvalost, pohybovou koordinaci a prostorovou orientaci. Pohyb probíhá v čase a prostoru s potřebnou dynamikou.¹²⁰

Žáček vyzdvihuje: „*Tvořením skladby uvádíme v život určitou myšlenku.*“¹²¹

117 NOVOTNÁ, Viléma. *Pohybová skladba*. Praha: Karolinum, 1999.

118 ŽÁČEK, Rudolf. *Veřejná tělovýchovná vystoupení*. Prostějov: Sportovní nakladatelství 1951, s. 12

119 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012.

120 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012, s. 85

121 ŽÁČEK, Rudolf. *Veřejná tělovýchovná vystoupení*. Prostějov: Sportovní nakladatelství, 1951, s. 13

Při tvorbě pohybové skladby je důležité dbát i na její motivační funkci tak, aby skladba byla pro cvičence zajímavá, přínosná, a aby cvičence neodrazovala od nácviku. Při záměrném spojování pohybu s hudbou by mělo docházet k osvojování dovedností. Při uvědoměném řízeném estetickém pohybu spojeným s hudbou by mělo docházet i k rozšiřování osvojování nových dovedností. Při tvorbě skladby by měl být brán zřetel i na zlepšování individuálního pohybového projevu a na posilování pohybové paměti. Při nácviku i při vystoupení je důležité, aby cvičenci při nácviku i při vystoupení měli možnost spolupracovat a také navazovat nové přátelské vztahy.¹²²

Pohybovou skladbu tvoří tři základní složky, které jsou provázány dalšími složkami. Mezi základní složky patří pohyb, hudba a choreografie, další složkou je např. složka výtvarná či motivační.¹²³

Pohyb

Výběr pohybu vychází z hudebního stylu. Pohyb by měl být dobře propojený s hudbou v souladu s rytmem a také v souladu s estetickým dojmem. Je také důležité, aby pro cvičence bylo osvojování pohybů přínosem v podobě získávání nových dovedností, ale i přínosem pro rozvoj fyzické zdatnosti.¹²⁴

Novotná (2012) zdůrazňuje: „*Pohybová složka rozvíjí a podporuje rovnováhu a svalovou sílu, což je základem pro správné držení těla. Zlepšuje rychlost, vytrvalost, pohybovou koordinaci a prostorovou orientaci. Pohyb probíhá v čase a prostoru s potřebnou dynamikou.*“¹²⁵

Hudba

Hudba má z pohledu tvorby pohybové skladby funkci motivační, regulační a dramaturgickou. Motivační funkce utváří atmosféru, působí na emoce cvičence i diváka a umocňuje celkový prožitek. Dobře zvolená hudba vede cvičence k motivaci ztvárnit pohyb. Dobře zvolená hudba představuje myšlenku skladby, působí na emoce a také

122 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012

123 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *tamtéž*

124 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *tamtéž*

125 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012, s. 85

na estetický dojem. Funkce regulační má vliv na uspořádání hudby (rytmus, tempo) a funkce dramaturgická podtrhuje výraz a myšlenku.¹²⁶

Emoce vytvářené hudbou nelze slovy popsat. Mají vliv na to, co diváci i cvičenci prožívají a jaké mají pocity. Zvolený hudební podklad by neměl být monotónní. Důraz je kladen na dynamiku, střídání rychlých a pomalých pohybů do hudby, střídání rychlého a pomalého tempa.

Choreografie

Novotná (2012) choreografii definuje: „*Choreografii v pohybových skladbách chápeme v širším pojetí: jako celkové řešení kompozice pohybu jednotlivce a skupiny v prostoru, a současně vlastní pohyb po ploše, půdorysné řešení.*“¹²⁷

Choreografie je nezbytným pilířem při tvorbě pohybové skladby. Pomocí prostorových změn dotváří hudební a pohybovou složku a doplňuje důležitou výtvarnou stránku skladby. Do výtvarné stránky patří i oblečení cvičenců a také používání náčiní či náradí. Pomáhá naplňovat celkovou myšlenku kompozice. Řešení choreografie působí na estetické a emocionální cítění diváka.¹²⁸

Principy tvorby pohybové skladby

Při tvorbě pohybové skladby je potřeba, aby se každý autor držel základních principů tvorby. Základními principy pro tvorbu skladby jsou: celistvost, gradace, kontrast, opakování, variace a frázování. Dodržování těchto principů má vliv nejen na kvalitní tvorbu, na vhodný přístup ke cvičencům, ale i na celkový dojem a zaujetí.¹²⁹

Pokud je při tvorbě pohybové skladby v souladu pohyb, hudba a choreografie, je dodržen princip celistvosti. Cílem principu celistvosti je logické uspořádání, pochopení ústřední myšlenky a záměru, a při sledování vytvoření uceleného dojmu skladby.¹³⁰

Při dodržení principu gradace dochází v pohybu, v hudbě i choreografii k dynamickým změnám. Je zapotřebí, aby cvičenec i divák rozpoznal, kdy se průběh skladby zklidňuje,

126 APPELT, Karel, MIHULE, Jaroslav. *Kapitoly z pohybové skladby*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1981

127 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012, s. 17.

128 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012.

129 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *tamtéž*

130 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *tamtéž*

či vrcholí. Tyto změny činí skladbu zajímavou a divák i cvičenec setrvá při sledování nebo při cvičení v soustředěnosti až do konce.

Gradace se uplatňuje při cvičení ve velikosti rozsahu pohybů jednotlivců či skupiny, ve využívání změn v tempu, ale i v hudební předloze.

Skladba bude zajímavá, pokud se dodrží princip kontrastu. Kontrast (opak, protiklad) má vliv na poutavost skladby a využívá se ve změně pohybu, v hudbě (střídání uvolnění a napětí) i v choreografii (využití prostoru).

Při tvorbě pohybové skladby se uplatňuje princip opakování a princip variace. Divák i cvičenec si žádá, aby se skladbou prolínal ústřední motiv v různých obměnách a opakováních.

Současné pohybové skladby se pro svůj estetický a kultivující význam řadí do kategorie umělecké a její hodnoty jsou srovnatelné s uměleckými díly.¹³¹

Novotná (2012) zdůrazňuje: „*Doba si vyžaduje moderní formu, neobvyklé prvky, vyšší kvalitu cvičení, obtížnosti i provedení a současně očekává i vyšší profesionalitu od autora.*“¹³²

V prvopočátku vzniku pohybové skladby je podnět. Podnět je prvním impulsem k tvorbě pohybové skladby. Tvořivý impuls přichází spontánně na základě životních zkušeností. Od podnětu autora vede myšlenka, jak realizovat nápad v podobě pohybové skladby. Skladba má za úkol vést diváky i cvičence k obohacování po stránce společenské, pohybové i estetické.¹³³

131 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012.

132 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012, s. 22.

133 NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012.

5. 3 Pedagogické principy a zásady

Každý trenér, ať pracuje s dětmi či dospělými, by měl mít základní pedagogické minimum. Z něho by měl pak čerpat základní principy mezi něž patří zvláště didaktické zásady.

Zásada uvědomělosti a aktivity

Jde o motivaci cvičence, který je udržovaný v aktivitě s respektováním jeho individuality. Výrazem uplatňováním této zásady je samostatná a tvořivá činnost cvičence.

Zásada názornosti

Působnost názorností instrukce, je dána schopností člověka přijímat informace pomocí smyslů, a tím zpracovávat informace do představy o pohybu. Čím jsou cvičenci mladší, tím musí být působení cvičitele názornější, tzn. zapojit co nejvíce smyslů dětí.

Zásada soustavnosti

Učení je založeno na opakování. Dílčímu principy soustavnosti jsou pravidelnost a systematičnost, postup od jednoduchého k složitému, od známého k neznámému, od dílčích elementů k celku.

Zásada přiměřenosti

Obsah musí být v souladu s věkovými a individuálními zvláštnostmi cvičence.

Zásada trvalosti

Představuje kritérium úspěšné didaktické činnosti. Její podstatou je skutečnost, že cvičenci jsou schopni naučené dovednosti a vědomosti požívat v praktické činnosti.¹³⁴

¹³⁴ SVATOŇ, Vratislav. *Pedagogika a psychologie v didaktické činnosti cvičitele: Učební texty pro školení cvičitelů a trenérů*. Praha: ČOS, 2007, s. 26.

6. Výzkumná část

6. 1 Charakteristika výzkumu a výzkumného souboru

Výzkum probíhal se třídou 3.B v PJZŠ Horáčkova v Praze 4, v počtu 26 žáků. Z toho bylo 10 chlapců a 16 dívek. Děti byly z jedné běžné třídy, různých zájmů a postojů. Některé z nich aktivně sportují – kopaná, florbal, atletika, tance, balet, plavání. Žádné z dětí není členem Sokola a nikdy se nesetkaly s nácvikem hromadné tělocvičné skladby. Nácviky probíhaly v době od října 2015 do února 2016. Skladba měla být předvedena na veřejnosti.

Předmětem výzkumu bylo oživit a nacvičit s žáky třetí třídy sletovou skladbu Marie Provazníkové „Napodobivá cvičení“ z roku 1932. Motivací pro děti bylo vyzkoušet si, jak cvičily děti před více než osmdesáti lety, a udělat tím radost rodičům a prarodičům na veřejném vystoupení. Předmětem také bylo vysledovat, jak děti cvičení budou zvládat a prožívat.

Bylo velmi obtížné sesbírat potřebné podklady. V Českém muzeu hudby byl zapůjčen k požadované skladbě notový zápis pro klavír, jehož autorem je hudební skladatel Jaroslav Křička. Původní zvukovou nahrávku se již nepodařilo získat, neboť originální gramofonové desky byly zničeny a materiál byl použit na výrobu jiných desek. Metodická příručka a popis skladby a nácviku byly zapůjčeny z archivu TJ Sokol Plzeň.

Po důkladném prostudování daných materiálů se přistoupilo k praktické části. Nahrávku hudby podle notového zápisu zrekonstruoval učitel PJZŠ Horáčkova v Praze 4 Dan Gerych a zpěv lidových písniček nazpíval a nahrál se svým dětským pěveckým sborem Rolnička.

Základní útvar byl určen pro 30 žáků, což v našem případě bylo akceptovatelné. Celou skladbou se prolíná mluvené slovo, které vede děti ke cvičení. Zopakovat a secvičit skladbu pro vystoupení bylo úkolem v měsíci květnu. Skladba byla předvedena na veřejnosti dne 21. 5. 2016.

6. 2. Sledované ukazatele při rozboru zpracování metodické příručky a obsahu skladby

1. Při rozboru zpracování historické metodické příručky z roku 1932 bude sledováno, nakolik je příručka vhodně strukturovaná a poskytuje potřebné informace k nácviku skladby.
2. Dále bude sledována skladba z hlediska obsahu cvičení a z hlediska ukazatelů: hudba, choreografie, motiv, délka, počet cvičenců, použití náradí, náčiní, oblečení a ohlasy v tisku.

6. 3 Analýza metodické příručky

Metodická příručka má 43 stran, obsahuje podrobný popis a několik černobílých fotografií, kde jsou nafoceny děti při různých cvičeních a útvarech. V úvodu autorka vytyčuje, za jakých podmínek může probíhat nácvik. Jako např., že skladba je určena výlučně pro chlapce a dívky ve věku 6–9 let, sletů v Praze se mohou zúčastnit děti pouze z Prahy a okolí, a že nesmí být tato skladba uvedena na veřejnost před sletem v Praze.¹³⁵

Autorka podrobně popisuje, jak mají cvičitelé pracovat s dětmi, jakých se mají držet zásad.

1. Autorka uvádí, že pro děti tohoto věku jsou především vhodná napodobivá cvičení, při nichž se cvičenci snaží bez nácviku a dlouhých výkladů dělat to, co jim ukazují cvičitelé, nebo se snaží vlastními pohyby napodobovat známé věci, jako jsou zvířata, práce dospělých, přírodní jevy. Děti budou cvičit nejen to, co jim předvedou cvičitelé, ale také na základě mluveného slova. Zásadou je, že cvičení nesmí být s dětmi nacvičováno tak, aby uměly z paměti pohyb po pohybu, a aby nebylo opakované cvičení vždy stejné. Tím by se setřel celý ráz a podstata cvičení. Co je potřeba s dětmi nacvičit, je sled jednotlivých částí cvičení, jak jdou za sebou, a způsob, jak napodobovat přírodní úkazy, ale i ty by měly být při každém opakování jiné.¹³⁶

2. Poukazuje se zde na důležitou roli cvičitele, kdy cvičitel musí cvičit společně s dětmi. Buď stojí s nimi v řadě, nebo před nimi, čelem k nim. Svým cvičením ukazuje nejen pohyby, ale také udává tempo, ve kterém se cvičí. Úloha cvičitele není však úlohou vůdcovskou a nenapodobuje všechno. V momentech, kdyby se dětem při cvičení nedařilo držet útvar, mohou cvičitelé cvik pouze naznačit a potom vykonávají dohled.¹³⁷

3. V pokynech se uvádí, že skladba nesmí být nacvičována jako prostná cvičení. Aby děti pořad cvičení motivovalo, musí se činnosti střídát. Skladba je určena jak pro děvčata, tak pro chlapce, přičemž některá cvičení jsou určena pouze pro děvčata a jiná zase pouze pro chlapce, a ta se musí nacvičovat odděleně. Pozornost je věnována tomu, jak secvičovat větší celky v jednotách a na župě. Velká část pokynů je věnována nástupu. Základem pro nastupování je trojice. Jak my již víme, příchod a odchod z tak veliké plochy, jako byl

135 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS, 1932.

136 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *tamtéž*

137 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *tamtéž*

Strahovský stadion, byl opravdu velmi složitý a náročný a trval desítky minut. To vyžadovalo opravdovou kázeň a připravenost.¹³⁸

Po seznámení se se skladbou a s jednotlivými činnostmi začíná nacvičování s hudbou. Nepředpokládá se, že děti budou cvičit přesně do hudby, cvičitelé mají hlavně dohlédnout, aby děti přesně s hudbou začaly a přesně skončily. V rytmu se děti musí řídit svými cvičiteli. Změnu cvičení ohlašuje fanfára a mluvené slovo.

Autorka radí, jakým mluveným slovem mají motivovat děti ke cvičení, neboť originál zazní až na sletu. Mluvené slovo se má obměňovat, aby to nebylo pro děti jednotvárné.¹³⁹

Když jsou probrány jednotlivosti bez hudby i s hudbou, spojují se v menší celky, které se postupně spojují v celky větší:

I. Hry a tanečky (rybáři, kolo mlýnské, pásla ovečky)

II. Příroda I. (kohout, sluníčko, potůček, řeka, veslaři)

III. Příroda II. (obilí, zajíček, pejsek, déšť, kroupy, sníh, vlak)

IV. Cvičení prostná

V jednotlivých hodinách se proberou vždy jedna nebo dvě z těchto částí, např. I a II, II a III, III a IV, II a III, I a IV. Doporučují se zacvičit celou skladbu 4–5krát v jednotě a 1–2krát na župě. Příručka dále obsahuje pokyny obecné.

6. 4 Charakteristika a rozbor hromadné skladby pro nejmladší žactvo z roku 1932

1. Rozbor skladby z hlediska obsahu cvičení

Autorkou základní myšlenky a autorkou cvičení hromadné skladby „Napodobivá cvičení“ je Marie Provažníková, za spolupráce na mluveném slovu Jana Pelikána a autora hudby hudebního skladatele Jaroslava Křičky. Tuto skladbu nesměly cvičit děti mladší šesti let a starší devíti let a trvá 15 minut a 45 vteřin.

¹³⁸ PROVAŽNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS, 1932, s. 4.

¹³⁹ PROVAŽNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS, 1932, s. 26–30.

Skladba byla sestavena k příležitosti oslav stých narozenin dr. Miroslava Tyrše. Jedná se o příběh, o pohádku o malém chlapci, který vyrůstal na vesnici bez rodičů a velmi rád pozoroval přírodu. V dospělosti přijel do Prahy, zde studoval a učil cvičit děti a dospělé. Cvičením děti měly uctít památku muže, který byl jako malý chlapec velmi nadaný a pracovitý. Tato myšlenka se prolíná celým děním.

Pro usnadnění přehledu je celá skladba rozdělena do čtyř skupin:

1. Útvary (řad, zástup, kruh, trojstup, volný rozestup)

2. Hry a tance (na rybáře, kolo mlýnské, pásla ovečky)

3. Napodobení

a) Pohyby (sluníčko, potůček, veslaři, obilí, zajíček, pejsek, déšť, kroupy, sníh, koulování)

b) Zvuky (kokrhání, štěkání a vrčení, prší, vlak)

4. Cvičení prostná (chlapci a dívky)

Popis jednotlivých prvků cvičení ve sledu, jak jdou ve skladbě za sebou:

a) Na rybáře

Družstvo nastoupí v řad. Jedna předem určená trojice se chytí za ruce (tvoří síť), stoupne si proti řadě a na povel „Utečte, rybičky, rybáři jdou!“ utíkají proti sobě. Kdo uvízne v síti, je chycen a stává se rybářem.

b) Kolo mlýnské

Děti stojí v kruhu, drží se za ruce a pohybují se volným pochodem vlevo. Při slově „bác“ se kolo zastaví, děti přejdou v dřep nebo klek na jedno koleno a pažemi cvičí volně střídavě zapažit a předpažit vzhůru.

c) Pásla ovečky

Děti stojí v kruhu, drží se za ruce a postupují přísunnými kroky vlevo stranou a houpají volně pažemi. Při slovech „dupy, dupy, dup“ postupují drobným klusem do středu a na slova „cupy, cupy, cup“ ustupují drobnými klusovými kroky vzad.

d) Kokrhání

Na otázku „Jak kokrhají kohouti?“ Všechny děti současně jednou zakokrhají.

e) Sluníčko

Děti stojí v sevřeném kruhu, drží se zezadu kolem pasu a pohybují se drobnými krůčky s přisunováním ve výponu zvolna vlevo.

f) Potůček

Děti v řadě se chytí za ruce, cvičitel vezme za ruku krajního a vede celou řadu vlnovkou různými směry na písničku Holka modrooká.

g) Veslaři

Děti si stoupnou do zástupu na vzdálenost předpažení paží. Sednou si roznožmo a položí ruce na ramena předcházejícího, podle povelů cvičitele se předklánějí a zaklánějí. Cvičitel nepočítá, ale říká: „Předklon, záklon.“ V metodice se píše, že středem pohybu je kloub kyčelní a že toto cvičení je nejtěžší. Což se později potvrdilo při nácviku i na samotném vyjádření dětí.

h) Obilí

Děti začínají ze dřepu ve volném rozestupu, zvolna vstávají, ve stoji napínají paže vzhůru, pohybují volně pažemi napravo a nalevo libovolně a ve stejném rytmu. Rytmus jim udává cvičitel, který stojí čelem k nim a cvičí současně.

i) Zajíček

Děti jsou ve dřepu ve volném rozestupu, ruce mají u temene hlavy jako uši a poskakují snožmo. Na výstřel se děti převalí a chvíli opravdu leží nehnutě jako zastřelený zajíc.

j) Pejsek

Pejsek volně běhá po čtyřech ve vymezeném poli, štěká a vrčí.

Až doposud cvičili hoši i dívky stejně. Další cvičení se budou odlišovat.

k) Déšť

Děvčata jsou ve volném rozestupu, zkoušejí, zda neprší, střídavým upažováním levé a pravé paže. Déšť předvádějí chlapci vzpažováním a připražováním (předpažením) střídavě levou a pravou paží, ve volném rozestupu.

l) Kroupy

Cvičí jenom chlapci ve volném rozestupu, pohybují pažemi jako při dešti, ale usilovněji a rychleji, mají ruce v pěst, přitom dupou střídnonož. Cvičitel cvičí s nimi. Při dešti a krupobití se děvčata seběhnou do hloučku, v dřepu se přikrčí a sklopí hlavu a napodobují zvuk deště tleskáním dvěma prsty do dlaně.

m) Sníh

Padání sněhu napodobují děvčátka ve volném rozestupu, vzpaží, roztáhnou prsty a co nejrychleji točí pažemi, dokončení je v dřepu.

n) Koulování

Cvičí pouze chlapci volně stojící a každý svým způsobem napodobuje koulování.

o) Vlák

Děti sedí volně na zemi, napodobují pažemi, jak se točí kola vlaku. Ústy vydávají zvuk „ššššš“. Na závěr zazní otázka „Děti, co to volají?“ a všechny děti zvolají „Praha!“

V příručce se objevilo tělovýchovné názvosloví určeno ne však dětem, ale cvičiteli, aby byl schopen požadovanou pozici a pohyb dítěte nacvičit nejen sám, ale i s dětmi. Protože je příručka psaná v roce 1932 a tělovýchovná terminologie (tělocvičné názvosloví) se od té doby změnila, autorka při respektu k historickému prameni, přiřadila historické názvosloví k soudobé terminologii.

p) Prostná

K prostným nastoupí družstvo v trojstupu. Při cvičení prostných nelze po dětech požadovat přesné provedení cviků jako u dospělých, stačí pohyby přibližně přesné a souměrné. Dále není potřeba, aby děti cvičení prostných zvládly pamětně, při předvádění bude vždy cviky před nimi zrcadlově předcvičovat cvičitel. Cvičení prostných je pro chlapce a dívky odlišné.

Cvičení protná pro chlapce

a) Paže:

1. Předpažit, palce vzhůru
2. Upažit, ruce v týl, dlaně u hlavy (soudobý jazyk - skrčit upažmo povýš, ruce v týl)
3. Mrštit stranou, připažit (soudobý jazyk -upažením připažit, rychlý pohyb)

b) Trup: základní postavení stoj spatný, ruce v bok (soudobě - pokrčit upažmo dolů, ruce u boku)

1. Předklon, neprohýbat se v pase (soudobě – předklon rovný)
2. Stáhnout ramena vzad, stažení loktů co nejvíce vzad (soudobě - zapažit)
3. Vzpřímít

c) Pohyby paží a trupu

1. Předklon, předpažit, palce vpřed
2. Vzpřímít, upažit ruce v týl (soudobě - skrčit upažmo povýš, ruce v týl), stáhnout ramena vzad – mírný záklon, lokty vzad
3. Vzpřímít, mrštit stranou a připažit (soudobě - upažením připažit, rychlý pohyb)

Cvičení protná pro dívky

a) Paže

1. Předpažením zevnitř, vzpažit, palce vzad (soudobě - předpažit zevnitř - vzpažit, palce vzad)
2. Upažením připažit
3. Obě ruce k pravému boku
4. Připažit

5–8 se rovná 1–4 opačně

b) Postoje

1. Stojem zánožným pravou, klek pravou (soudobě - stoj zánožný pravou, klek na pravou
2. Vztyk, přísunem pravé stoj spatný
3. Stoj zkřížný pravou před levou (soudobě - stoj přednožný, pravou zkřížmo)
4. Přísunem pravé stoj spatný

5–8 se rovná 1–4 opačně

c) Postoje s pohyby paží

1. Stojem zánožným, klek pravou (soudobě - klek na pravé), předpažením vzpažit zevnitř
2. Vztyk přísunem pravé, stoj spatný, upažením připažit
3. Stoj zkřížný pravou před levou (soudobě - stoj přednožný, pravou zkřížmo), obě ruce k pravému boku
4. Přísunem pravé stoj spatný, připažit

5–8 se rovná 1–4 opačně¹⁴⁰

2. Rozbor skladby z hlediska ukazatelů: hudba, motiv, choreografie, délka skladby, počet cvičenců, použití náradí, náčiní, oblečení a ohlasy v tisku.

Hudba

Pro tuto skladbu hudbu složil hudební skladatel Jaroslav Křička. Písničky Kolo mlýnské, Pásla ovečky a Holka modrooká hudebně upravil. Autorem mluveného slova byl Jan Pelikán.

Motiv

Skladba byla sestavena k příležitosti oslav stých narozenin dr. Miroslava Tyrše. Jedná se o příběh malého chlapce, který vyrůstal na vesnici bez rodičů a velmi rád pozoroval přírodu. V dospělosti přijede do Prahy, zde studuje a učí cvičit děti a dospělé. Cvičením děti měly uctít jeho památku.

140 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS, 1932.

Tato myšlenka se prolíná celým dnem, jedná se o jakýsi příběh či pohádku o malém, ale velmi nadaném a pracovitém chlapci.

Choreografie

O choreografii jako takové se nemluví. V metodické příručce je věnována pozornost nácviku různých útvarů a slovně je popisováno, jak se do daných útvarů děti dostanou. Různé útvary jsou vyobrazeny fotografiemi se cvičenci. Útvarům, kterým se věnují jsou: řady, zástupy, kruhy, volný rozestup, rozestup na značkách. Příručka neobsahuje a ani nepopisuje podrobné choreografické změny jak jsme zvyklí v dnešní době. Velmi orientační jsou pouze náčrtky, které se spíše věnují uspořádání při nástupu na plochu.

Řady – určí se, pátá a šestá trojice, která vždy stojí ve středu útvaru pro 30 cvičenců. Ostatní cvičenci si musí pamatovat, kde od středu stojí.

Zástupy – cvičenci se do zástupu dostanou tak, že se chytí za ruce pravou vpřed a první podá pravou ruku cvičiteli a ten celý útvar vodí různými směry přímými i vlnitými. V zástupu při předvádění veslařů sedí za sebou.

Kruhy – tvoří se z řady tak, že si všichni podají ruce a utvoří kruh. Při vystoupení na velké ploše se tvoří kruhy ve velkém celku pro 90 cvičenců.

Volný rozestup – cvičenci stojí libovolně ve vymezeném prostoru. Je potřeba dbát na to, aby se příliš neshluovali.

Rozestup na značkách – každý stojí na své značce, pouze u prostných

Délka skladby

U skladby nevíme, jak přesně dlouho trvala. Nepodařilo se zajistit dobovou nahrávku, a tak z rekonstrukce hudebního notového záznamu a nastudování metodické příručky můžeme jenom usuzovat, že skladba trvala přibližně 15 minut a 45 vteřin. Celá skladba má 56 vstupů včetně fanfár, mluveného slova, cvičení a poslechu. Při rozboru skladby bylo spočítáno, že fanfáry, mluvené slovo a poslechy zabírají 7 minut a 45 vteřin a samotné cvičení zabírá čas 8 minut.

Počet cvičenců

Nutno podotknout, že skladba se nacvičovala v celé Československé republice a cvičenci byli členové Sokola. Na sokolských sletech v Praze cvičil výběr z dětí z Prahy a tzv. „velké“ Prahy, které měly v dostupnosti dopravu a měly možnost se ještě téhož dne vrátit domů.

Skladba byla zacvičena v 51 čtvercích, byla tedy předvedena v počtu 4590 cvičenců.

Použití náradí, náčiní

Ve skladbě nebylo použito žádné náradí ani náčiní.

Oblečení

U skladby je přesně daný popis oblečení. Je rozděleno zvlášť pro chlapce a zvlášť pro děvčata.

Cvičební úbor pro chlapce se skládá z červené košile, krátkých kalhot z režného plátna, černé čapky, bílých krátkých ponožek a černé kožené obuvi.

Cvičební úbor pro dívky se skládá z halenky z režného plátna, červené sukénky, červené čelenky, bílých ponožek a černé kožené obuvi.

Ohlasy v tisku

Skladba měla velký ohlas i v tisku. Doslova se píše: *„Když děti nastupovaly k napodobivým cvičením nejmenších, to nebyl nástup, to bylo stěhování národů. Malé děti od šesti let, vždyť to byla ještě batolata, byly ohromeny svým vznešeným úkolem. A jak začaly cvičiti, už tekly všude proudem slzy nadšení. Kdo neměl děti rád, naučil se je tímto cvičením milovat, kdo je měl rád, zamiloval si je ještě více.“*¹⁴¹

V tisku Venkov byl titulek: *„Nejmłodší svým cvičením zapálili“* a doslova se uvádí: *„4590 malých sokolíčků, žáků a žákyň se rozlilo po celém sletišti, aby provedli napodobivá cvičení, rozkošná, hravá a zdánlivě snadná, která vyvrcholila v prostná. Bouře potlesku a vroucí nadšení posilovalo ty caparty od 6 do 9 let, kteří se přišli pochlubit, co dovedou. Nejkrásnější z těch her bylo: Jak roste obilí a Zajíček v své jamce.“*¹⁴²

141 Lidové noviny. Praha: 1932; XXVII(140) 5.

142 Venkov. Praha: 1932; XXVII(133) 5.

V Národních listech se uvádí: „*Letos poprvé bylo dáno nejmenším, aby zahájili vlastní sletové slavnosti. Oba autoři měli šťastný nápad a velmi šťastně jej provedli. Do své osnovy vpředli všechny prvky sokolské výchovy nejmenších.*“¹⁴³

6. 5 Postup při nácviku

Postupovalo se dle pokynů Marie Provazníkové. Nejprve se děti naučily nástup do vždy stejných trojic a reagovat na signál. Děti se naučily reagovat na signál fanfáry – znělka trubky. Tato fanfára byla důležitá při sletovém vystoupení. Když zazněla, děti přestaly cvičit, zastavily se a uklidnily, a čekaly na další výzvu. Sestra Provazníková doporučuje při nácviku zařazovat jednotlivé prvky do jednotlivých částí hodin, což bylo velice vyhovující, neboť nebylo možné nacvičovat skladbu v rámci celé vyučovací hodiny tělesné výchovy.

S nácvikem se začalo hned od října, krátce po tom, co se děti stačily zadaptovat na školu, byly svěží a ochotné spolupracovat. Nejprve se začalo prostným cvičením na počítání v rámci rozcvičky. Chlapci mají hrbatá záda, nepřesné je cvičení i do hudby. Děvčata mají prostná celkově náročnější, přesto přesně kopírují učitele. Další nácviky probíhaly pravidelně až do vánočních prázdnin. Nácvik zvládají chlapci i děvčata již lépe, chlapci jsou stále nepřesní do hudby a mají ze cvičení legraci.

Při cvičení prostných není nutné, aby děti cvičily samostatně. Pro cvičitele bylo potřeba se cvičení naučit a dětem předcvičovat zrcadlově.

Od ledna se přistoupilo k dalšímu nácviku nových prvků, tzv. napodobivá cvičení bez hudby i s hudbou. Hry na rybáře, kolo mlýnské, pásla ovečky, sluníčko, holka modrooká zvládají dobře, rychle si pamatují a dobře se orientují v prostoru. Napodobovat zvuky, např. jak dělá kohout, moc nechťejí a usmívají se tomu. Nejtěžším prvkem hned po prostných je nástup do veslařů, nestíhají v čase, obtížně se orientují, mají problém usednout do zástupu a jít na první dobu do předklonu. Pohyb vychází z kyčlí a je náročný.

Napodobivá cvičení obilí, zajíček, pejsek cvičí bez větších obtíží a radostně.

Další napodobivá cvičení déšť, kroupy, sníh, koulování cvičí chlapci i dívky zvlášť. Děvčata předvádějí déšť a sníh pěkně a procítěně do hudby, chlapci předvádějí kroupy a koulování s chlapeckou dynamikou, ale mají problém s rychlým kmitáním propnutých

¹⁴³ *Národní listy*. Praha: 1932; 72(24) 2.

paží. Při opakování je již vidět, že cvičení dobře pochopili, rychle reagují, co mají dělat, stále mají chlapci problém s napnutými pažemi. Při napodobování koulování směrem k děvčatům si cvičení užívají a baví je to. Na závěr nácviku si děti ještě připomenou prostná. Při nácviku se také narazilo na problém volného rozestupu při napodobivých cvičeních. Děti mají tendence se držet pohromadě v hustém útvaru, všechna děvčata chtějí být v první řadě a chlapci se zase drží spíše vzadu. (viz příloha č. 4. Příklady terénních zápisků).

Bylo dbáno pokynů, že jednotlivé pohyby napodobivých cvičení nemají mít děti nacvičené, napodobování má být vždy spontánní, mají si dobře pamatovat pořadí, jak jde cvičení za sebou a co bude následovat a co mají dělat. Výjimkou jsou prostná, kdy cvičení je přesné do hudby. Celá skladba se doporučuje opakovat celkem třikrát. To jsme zvládli do poloviny února, děti reagovaly velmi pěkně, dobře si pamatovaly, co mají dělat a co bude následovat. Protože autorka nedoporučuje opakování celé skladby více než třikrát, zvolnili jsme tempo nácviku a opět jsme se ke skladbě vrátili až v květnu, kdy nás čekalo veřejné vystoupení.

6. 6 Posouzení adekvátnosti skladby ve vztahu k psychomotorickému vývoji dítěte

Psychomotorika je forma pohybové aktivity, která je zaměřena na prožitek z pohybu, vede k poznávání vlastního těla, okolního světa i k prožitkům. Vývoj psychický i motorický by měl být vždy v souladu a pro různé vývojové fáze jsou stanovené normy. Z těchto norem autorka vychází. Nácvik hromadné skladby podporuje kamarádství, solidaritu, přátelství, ohleduplnost, vztah ke kolektivní práci. Skladba je určena pro děti ve věku 6–9 let a toto věkové období je živnou půdou pro rozvoj vlastností a zrání. Skladba podporuje skupinovou práci dětí, neboť při vstupu do školy bývají děti obvykle individuálně zaměřeny a s nástupem školní docházky se začínají formovat, pozorují vzory, hledají si kamarády, se kterými začínají vytvářet ucelený kolektiv.

Pro lepší přehled jsou jednotlivé činnosti rozděleny do čtyř skupin. První skupina jsou útvary (řady, zástup, kruh, trojstup, volný rozestup). Tyto činnosti byly z pohledu rozvoje psychomotorického i pro dnešní děti náročné. Bylo vidět, že činnosti jsou pro děti výzvou, přiměřeně rozvíjí orientaci v prostoru, pozornost, soustředění, spolupráci a kázeň.

Do druhé skupiny patří hry a tance (na rybáře, kolo mlýnské, pásla ovečky). Děti mladšího školního věku jsou hravé a projevují zájem o pohybové hry. Hra na rybáře úspěšně oslovuje i dnešní děti. Již výše jmenované tanečky oslovily spíše děvčata než chlapce. Napodobování kolových tanců je pro dnešní dobu typickou aktivitou spíše v mateřských školách, částečně v prvních třídách. Zkoumaný vzorek dětí z hlediska psychického vývoje tanečky částečně odmítá, ale z hlediska fyzického zatížení jsou tanečky přiměřeně náročné s ohledem na danou věkovou kategorii. Jen s obtížemi jsou děti schopné prvního napodobení.

Třetí skupinou jsou napodobivá cvičení, u nichž autorka vychází ze zásady napodobování. Cvičenci se snaží bez nácviku a dlouhého vysvětlování napodobovat cvičitele nebo známé věci a činnosti. Z této zásady vychází napodobit pomocí pohybů sluníčko, potůček, veslaře, obilí, zajíčka, pejska, déšť, kroupy, sníh, koulování a pomocí zvuků kokrhání, štekání, vrčení, déšť a vlak. Tím byla splněna zásada přiměřenosti s podporou emoční zralosti, kdy děti spontánně přecházejí od hraní k cílevědomější činnosti. Všechna napodobivá cvičení děti zvládaly rychle bez zábran a také dodržely požadavek autorky, aby cvičení bylo pokaždé jiné. Děti se mohly projevit samostatným tvůrčím přístupem, aby tak podpořily svoji zralost v oblasti psychického vývoje. Ukázaly svoji sílu, tvůrčí přístup, cit pro rytmus, obratnost, rychlost, představivost. V našem případě děti nechtěly moc plnit napodobování zvuků zvířat a úkol se jevil jako rozporuplný, přišlo jim to příliš dětinské. Od dob, kdy skladba vznikala, došlo k znatelnému posunu v oblasti psychomotorického vývoje, s napodobováním zvuků se děti seznamují v dnešní době již v mateřské škole.

Na to, že během 80 let došlo k posunu v oblasti psychického vývoje, poukazuje i fakt, že nebylo potřeba, aby napodobivá cvičení cvičitel cvičil společně s dětmi, jak původně požadovala autorka.

Přestože děti ve skladbě cvičily koedukovaně, byl vytvořen i prostor pro individuální potřeby chlapců a dívek. Autorka dbala na rozdíly a charakteristiky z hlediska věku a pohlaví. Chlapci měli možnost předvést bojovnost a sílu (déšť, kroupy, koulování) a děvčata zase ladnost pohybů a jemnost (jemný déšť, sníh).

Do čtvrté skupiny patří prostná.

Osvojování tělesných cvičení a nových praktických poznatků naplňuje u žáků mladšího školního věku přirozenou potřebu pohybu. Postupně si zvykají na přechod od spontánní pohybové aktivity k řízené. V souladu s psychomotorickým vývojem zařadila autorka do své skladby cvičení prostných. Autorka vychází z psychomotorických dovedností a schopností žáka mladšího školního věku a uvádí, že nelze po dětech požadovat přesné provedení cviků, stačí pohyby přibližně přesné a souměrné. Dále není potřeba, aby děti cvičení zvládaly pamětně. Dbá na odlišné psychomotorické potřeby chlapců a děvčat. V prostných jde o koordinaci paží a nohou s přesností v rytmu. Z hlediska psychického vývoje jsou cviky pro současnou generaci dětí mladšího školního věku nezvyklé, často úsměvné, ale z hlediska motorického náročné, pro děti zajímavé a výzvou. Zde se projevuje potřeba dětí školního věku dokončit úkol a zájem o sportovní výkony vyžadující obratnost a vytrvalost. Je nutné podotknout, že úkol nebyl lehký ani pro cvičitele, aby si zvládl obě cvičení zrcadlově osvojit a vzorově předvést. Děti v tomto věku hledají své vzory a velmi často jsou to právě učitelé či cvičitelé.

6. 7 Výsledky

Hromadná skladba „Napodobivá cvičení“ pro věkovou kategorii 6–9 let z roku 1932 byla ve své době nacvičována dobrovolně v rámci sokolských jednot a nácvič vyvrcholil sletem v Praze. Byla první dětskou skladbou v této věkové kategorii a jednalo se rovněž o první pokus nacvičit skladbu jako hromadnou. Autorkou skladby byla zkušená cvičitelka Marie Provazníková, která vystudovala tělesnou výchovu na univerzitě, vyučovala tělocvik na gymnáziu a v roce 1932 se stala náčelníci ČOS. Po předvedení této skladby sklídila obrovský úspěch a byla přijata prezidentem T. G. Masarykem. Je považována za zakladatelku dětských hromadných skladeb pro nejmladší žactvo.

Při nácvičování historické skladby současnými dětmi, žáky 3. třídy, se vycházelo z dostupných dochovaných dobových materiálů. Notový záznam pro klavír byl zapůjčen z Českého muzea hudby, metodická příručka byla zapůjčena ze Sokola Plzeň, dobové fotografie ze sletového památníku „IX. Všesokolský slet 1932“. Původní nahrávku se nepodařilo již získat, neboť údajně byly gramofonové desky po sletu zničeny a recyklovány.

Na základě dochovaných dobových materiálů se podařilo skladbu znova nacvičit. Dobové oblečení, které hrálo důležitou estetickou roli, se pro všechny děti se nepodařilo zajistit. Tak s pomocí rodičů byly barevně podobné kostýmy ušity.

Děti nebyly členy Sokola. Náviku se věnovaly v rámci hodin tělesné výchovy.

6. 7. 1 Odpovědi na výzkumné otázky

Výzkumná otázka č. 1

1. Jaké hromadné dětské sletové skladby určené pro mladší školní věk byly zařazeny v dané historické době v letech 1907–2018?

Studiem dobových materiálů a pramenů se nám podařilo vysledovat zařazení dětský sletových skladeb od roku 1907, kdy poprvé vystupovaly děti v jedné věkové kategorii do 14 let. Postupně docházelo k rozvoji skladeb pro různé věkové kategorie. Zvláště ve svých skladbách cvičila školní mládež a zvláště mládež sokolská. Vycházelo se ze zkušeností, že není možné ve stejné skladbě uspokojit šestileté dítě stejně dobře jako čtrnáctileté, a naopak. Viz přehled v tabulce str. 49-54. Zatím, co v roce 1907 cvičilo na všesokolském sletu ve dvou skladbách 2300 dětí ve věku 6–14 let, tak v době největší slávy na všesokolském sletu v roce 1938 cvičilo v šesti skladbách 48136 dětí ve věku 6–14 let.

Po obnovení organizace Sokol v roce 1990 se uskutečnil XII. všesokolský slet v roce 1994. Zde se předvedlo ve čtyřech skladbách 4 624 dětí ve věku 6-14 let, a na posledním sletu v roce 2018 se předvedlo ve čtyřech skladbách pouze 3 020 dětí do 14 let. (Viz přehled v tabulce na straně 20).

Společenská odezva byla velká. Použili jsme metodu analýzy dobových materiálů, pramenů a tisku. V denním dobovém tisku se píše o „velikém obdivu ke cvičení mládeže k radosti všech a o úctě k nejmladším cvičencům.“ Děti nazývají „pohádkou sokolského mládí“, každá předvedená dětská skladba měla vždy obrovský potlesk a ovace. V tisku se také píše o práci rodičů, cvičitelů a učitelů a o pochopení důležitosti rozvoje tělovýchovy v duchu Tyrše. Také se zmiňují, že dochází k rozvoji tělovýchovy ve školách.

Od XII. sletu v roce 1994 v tisku zájem o sokolské dění a slety upadá a o skladbách určených pro děti se objevuje pouze okrajová zmínka.

Výzkumná otázka č. 2

2. Jaký byl obsah dané skladby „Napodobivá cvičení“ pro děti mladšího školního věku z roku 1932?

Vycházíme z analýzy dokumentů a z podrobné analýzy metodické příručky „Napodobivá cvičení“ Marie Provazníkové.

Skladba byla sestavena k příležitosti oslav stých narozenin dr. Miroslava Tyrše. Jedná se o příběh malého chlapce, který vyrůstal na vesnici bez rodičů a velmi rád pozoroval přírodu. V dospělosti přijel do Prahy, zde studoval a učil cvičit děti a dospělé. Cvičením děti měly uctít jeho památku.

Tato myšlenka se prolíná celým dním, jedná se o jakýsi příběh či pohádku o malém, ale velmi nadaném a pracovitém chlapci.

Autorka skladby sestra Provazníková vychází z předpokladu, že děti dobře a rády napodobují a že není potřeba dlouhého vysvětlování.

Pro usnadnění přehledu je celá skladba rozdělena do čtyř skupin:

1. Útvary (řad, zástup, kruh, trojstup, volný rozestup)
2. Hry a tance (na rybáře, kolo mlýnské, pásla ovečky)
3. Napodobení
 - a) Pohyby (sluníčko, potůček, veslaři, obilí, zajíček, pejsek, déšť, kroupy, sníh, koulování, vlak)
 - b) Zvuky (kokrhání, štěkání a vrčení, déšť, vlak)
4. Cvičení prostná (chlapci a dívky)

Některé cviky a pohyby jsou společné. Některé jsou rozdělené. Pouze hoši napodobují kroupy, sníh, koulování a pouze děvčata napodobují déšť. Zvláště pro chlapce a dívky jsou určena prostná, která vycházejí z rozdílných potřeb obou pohlaví, viz str. 74-79.

Výzkumná otázka č. 3

3. Nakolik je metodická příručka správně strukturovaná a poskytuje vhodné informace k nácviku skladby Napodobivá cvičení určené pro děti mladšího školního věku z roku 1932?

Metodická příručka z roku 1932 je ze současného pohledu dobře strukturovaná pro nácvik skladby. Je srozumitelná a v souladu s nynějšími pedagogickými principy a zásadami.

Má 43 stran, obsahuje podrobný popis a několik černobílých fotografií, kde jsou nafoceny děti při různých cvičeních a útvarech.

V úvodu autorka vytyčuje, za jakých podmínek může probíhat nácvik. Jako např., že skladba je určena výlučně pro věkovou kategorii 6–9 let, sletů v Praze se mohou zúčastnit děti pouze z Prahy a okolí a že nesmí být tato skladba uvedena na veřejnost před sletem v Praze.

Dále autorka zdůrazňuje tři zásady, které je potřeba dodržet při práci s dětmi a při nácviku.

1. zásada – zásada přiměřenosti, uvědomělosti a aktivity, které vycházejí z potřeb žáka mladšího školního věku. Vhodně jsou zařazena napodobivá cvičení, kdy se děti bez dlouhého nacvičování snaží napodobovat cvičitele nebo věci, které je obklopují.¹⁴⁴
- Ve 2. zásadě – zásadě názornosti – autorka poukazuje na důležitost role cvičitele či učitele, který nejen ukazuje pohyby, ale také udává tempo, také je v roli rádce a průvodce.
3. zásada – zásada soustavnosti – je založená na opakování aktivit, střídání činností, postupů od jednoduchého ke složitějšímu, od dílčích elementů k celku.¹⁴⁵

Autorka podrobně popisuje, jak mají cvičitelé pracovat s dětmi, jakých se mají držet zásad, že se nemají děti učit pohyby z paměti, nechat jim volné pole projevu, jenom je usměrňovat, a děti si mají dobře zapamatovat, jak jdou jednotlivá cvičení za sebou.

Co se nacvičuje přesně, je poslední část – prostná, ale i toto cvičení nemusí umět děti z paměti, jenom dobře napodobovat cvičitele.

Po seznámení se se skladbou začíná nacvičování s hudbou. Nepředpokládá se, že děti budou cvičit přesně do hudby, cvičitelé mají hlavně dohlédnout, aby děti přesně s hudbou

144 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS, 1932.

145 PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *tamtéž*

začaly a přesně skončily. V rytmu se děti musí řídit svými cvičiteli. Změnu cvičení ohlašují fanfára a mluvené slovo.

Autorka radí, jakým mluveným slovem mají motivovat děti ke cvičení, neboť originál zazní až na sletu. Mluvené slovo se má obměňovat, aby to nebylo pro děti jednotvárné. Když jsou probrány jednotlivosti bez hudby i s hudbou, spojujeme je v menší celky, skladba se rozdělí na menší celky, a to:

I. Hry a tanečky (rybáři, kolo mlýnské, pásla ovečky)

II. Příroda I. (kohout, sluníčko, potůček, řeka, veslaři)

III. Příroda II. (obilí, zajíček, pejsek, déšť, kroupy, sníh, vlak)

IV. Cvičení prostná

V jednotlivých hodinách se proberou vždy jedna nebo dvě z těchto částí, např. I a II, II a III, III a IV, II a III, I a IV.

Doporučují se zacvičit celou skladbu 4–5x v jednotě a 1–2 na župě.

Příručka dále obsahuje pokyny obecné, viz str. 73-74.

Metodika je obecně platná i pro 21. století, reflektuje obecné pedagogické postupy. Vycházíme z analýzy dobového dokumentu a metody terénních zápisků. Při nácvičce jsme se drželi přesně rad a postupů, jak doporučovala Marie Provozníková. Nácvičce měl hladký průběh a děti neodradil. Výsledkem je úspěšné předvedení skladby na veřejnosti a natočený videozáznam.

Výzkumná otázka č. 4

4. Zvládnou současné děti mladšího školního věku z hlediska fyzické a psychické náročnosti zacvičit skladbu z roku 1932?

Na tuto otázku lze odpovědět, že současné děti zvládly zacvičit sletovou skladbu z roku 1932. Vycházíme z metody pozorování při nácvičce a terénních zápisků. Děti byly ochotné spolupracovat. Pro lepší přehled byly jednotlivé činnosti rozděleny do čtyř skupin. Útvary, hry a tance, napodobivá cvičení, prostná.

Činnosti zařazené do skupiny útvary děti přijaly dobře a byly z hlediska psychomotorického přiměřené.

Hry zvládaly dobře, rychle si je zapamatovaly. Při opakování provedení se celkově zlepšovaly.

Při činnostech zařazených do kategorie tance došlo k rozporu. Zkoumaný vzorek z psychického hlediska tance částečně odmítá, zdají se jim pomalé a jednoduché, ale z fyzického hlediska jsou pro danou věkovou kategorii náročné. Vycházíme z terénních zápisků, které dokladují postupné zlepšování, viz příloha.

Nejradostněji se děti projevovaly při napodobivých cvičeních. Volnost tvůrčího projevu napodobování věcí, které je obklopují, jim byly vlastní a přirozené. I zde došlo k rozporu. Je evidentní, že od dob, kdy skladba vznikala, došlo k znatelnému posunu v oblasti psychomotorického vývoje dnešních dětí. Současné děti nechtěly napodobovat zvuky zvířat, styděly se, úkol jim připadal jednoduchý a spíše pro malé děti. Zvuky zvířat se děti zabývají již v mateřské škole a pro děti školního věku se zdají být dětinské.

Poslední kategorií byla prostná. V prostných jde o koordinaci paží a nohou s přesností v rytmu. Z hlediska psychického vývoje jsou cviky pro současnou generaci dětí mladšího školního věku nezvyklé, často úsměvné, ale z hlediska motorického náročné. Tyto cviky se stávají pro děti výzvou. Přestože děvčata měla prostná koordinačně náročnější než chlapci, zvládala je dobře a se zájmem.

Usuzujeme, že cvičení bylo náročné přiměřeně, neboť děti dovedly nácvik skladby ke zdárnému konci, nic je neodradilo.

Daná skladba byla nacvičena se stejnou věkovou skupinou jako v původní skladbě Napodobivá cvičení z roku 1932 a video, které bylo pořízeno, je přiloženo k rigorózní práci. Pořízený videozáznam, kde je zaznamenáno vystoupení na veřejnosti, je také dokladem některých odpovědí na výzkumné otázky.

Výzkumná otázka č. 5

5. Jaká bude odezva dětí?

Odezva dětí byla pozitivní. Po nacvičení skladby a předvedení na veřejnosti bylo s dětmi provedeno anonymní dotazovací šetření, anketa. Dětem bylo položeno devět otázek, které byly směřovány k pocitům při cvičení a předvádění skladby. Vzor dotazovacího šetření viz příloha. Pro jasnější přehled jsou položené otázky a odpovědi převedeny do tabulky, viz příloha (tab. č. 7: Výsledky dotazovací šetření). Odpovídalo deset chlapců a šestnáct děvčat. Některé děti uváděly více možností, proto počty odpovědí neodpovídají počtu žáků.

Historickou skladbu jedničkou ohodnotilo 15 dětí, dvojkou 7, trojkou 3, čtyřkou 1.

Hudbu jedničkou ohodnotilo 23 žáků, dvojkou 2 a známkou 5 jeden žák.

Na skladbě by nic neměnilo 15 žáků, 5 žáků by změnilo cvičení veslaři, 4 děti by raději volily veselejší tempo a dvě děti by vynechaly poslechovou část.

Na otázku, zda se chtějí naučit a zacvičit si jinou, podobnou skladbu, odpovědělo ano 17 dětí, spíše ano 3 děti a ne 6 dětí.

6. 7. 2 Reakce dětí na slet 2018 – průzkum

Necelý rok po účasti na sokolském sletu autorka dětem zadala vypracovat písemné slohové cvičení na téma „ Moje vzpomínky na sokolský slet 2018“. Důvodem časového odstupu byly prázdniny, a také nepřítomnost autorky ve škole. Autorka si je vědoma, že časový odstup mohl vést k oslabení silných citových dojmů. Přesto všechno se ukazuje, že časový odstup nehrál významnou roli. Byly položeny 3 otázky:

1. Co jsem zažil(a) při nácvičku na slet (vzpomínka, zážitek, historka)
2. Co mi cvičení na sletu dalo
3. Zda bych chtěl(a) nacvičovat znovu na příštím sletu a proč

Téma bylo zadáno na ZŠ v Praze 4 ve třetím ročníku, ve kterém se 14 dětí aktivně připravovalo na vystoupení na sokolském sletu 2018. Dvě děti byly z jiné třídy. Téma

zpracovalo 10 dětí ze 16, přičemž všechny děti neodpověděly na všechny požadované otázky. Úkol jim byl zadán rok po vystoupení na sletu 2018, tedy v červnu 2019.

Kritéria:

1. Nadšení, obava
2. Nácvič, opakování
3. Sociální kontakt
4. Základní dojem
5. Fyzické zlepšení
6. Závěr

Tabulka č.6: Reakce dětí na slet 2018

1. Co jsem zažil (a) při nácvičiku na slet	
1. kritérium: Nadšení, obava	
Odpovědělo 5 dětí z 10.	
3 děti měly obavy, že cvičení nezvládnou, ale čím více cvičily dodalo jim to nadšení a energii. 1 žák odpověděl, že se mu líbilo pravidelné nacvičování a pro jednoho žáka nacvičování znamenalo dobrodružství.	
3	Obavy, že cvičení nezvládnou
5	Při pravidelném nacvičování radost a energie

Nejvýrazněji se promítly obavy z toho, že cvičení děti nezvládnou, ale zjistily, že pravidelným nacvičováním a opakováním to dokážou. Pravidelná cvičení vedou k dobrému zvládnutí požadovaných cviků. Při dobrém zvládnutí děti získají jistotu a radost z pohybu. Čím více cvičily, tím se jim více dařilo a více je to bavilo, a byly si v požadovaných cvicích a pohybových dovednostech jistější.

1. Co jsem zažil při nácviku na slet	
2. kritérium: Nácvik, opakování	
Odpovědělo 6 dětí z 10.	
Všech 6 dětí se shodlo na tom, že se cvičilo pravidelně ve škole a o víkendu v Sokole. 1 žák se navíc zmínil, že nácvik šel pomalu, ale že to za chvíli uměli. 1 žák se vyjádřil, že hodně cvičili, ale nakonec se to naučili úplně celé. A 1 žák odpověděl, že pravidelným cvičením vše šlo lépe a lépe.	
6	Pravidelné nacvičování ve škole a o víkendu v Sokole
3	Pomalé nacvičování, cvičení šlo lépe a lépe, za chvíli to uměli

Všechny děti se kladně zmiňovaly o pravidelnosti cvičení ve škole a v Sokole. Kladně se vyjádřily, že nácvik probíhal postupně, a čím víc cvičily, tím se jim více dařilo požadované cviky zvládnout. Největší vliv měla pravidelnost cvičení a pomalý postup s opakováním.

2. Co mi cvičení na sletu dalo nebo přineslo	
3. kritérium: Sociální kontakt	
Odpovědělo 7 dětí z 10	
3 děti si našly nové kamarády, 3 děti si také našly nové kamarády a navíc pro ně byl důležitý fakt, že cvičení mohly předvést rodičům, pro 1 žačku byl největší zážitek oběd u paní učitelky jako odměna za cvičení.	
6	Nové kamarády
3	Důležité, že se mohly předvést své rodině
1	Oběd u paní učitelky

Nejvýrazněji se promítlo posílení kamarádství, pozitivní osobní zážitky rodiny a také kontakt se svojí učitelkou.

2. Co mi cvičení na sletu dalo nebo přineslo	
4. kritérium: Základní dojem	
Odpovědělo 10 dětí z 10	
8 odpovědí byla radost z vystupování, pocity štěstí a hezké vzpomínky. 6x byla zmíněna odpověď, že děti prokázaly statečnost a odvahu. 1x bylo zdůrazněna atmosféra cvičení v noci, 1 žákyně cvičila s rukou v sádře a 1 žákyně cvičila s rozbitým kolenem. Ve dvou odpovědích zaznělo, že žákyně musely čelit vedru.	
8	Radost z vystupování, pocity štěstí, hezké vzpomínky
9	Prokázaná statečnost a odvaha

2	Podmínky při cvičení – čelily vedru
2	Vnější dojem – hezké oblečení

Nejvýrazněji se projevila radost z vystupování. Děti zažívaly pocity štěstí ze společného vystupování a cvičení, a zůstaly jim hezké vzpomínky. Cvičením a vystupováním prokázaly jistou míru statečnosti a odvahy.

2. Co mi cvičení na sletu dalo nebo přineslo	
5. kritérium: Fyzické zlepšení	
Odpověděly 4 děti z 10	
4	Zlepšení fyzické zdatnosti jako takové, zlepšení v jednotlivých dovednostech (házení, kotoul...)

Děti při pravidelném nacvičování dokázaly zlepšit své motorické a pohybové schopnosti a dovednosti.

3. Zda bych chtěl(a) nacvičovat znova na slet a proč	
6. kritérium: Závěr	
Odpovědělo 9 dětí z 10	
8 dětí odpovědělo, že by chtěly určitě znova cvičit, protože je to bavilo a líbilo se jim to, mají rády cvičení na hudbu. 1 odpověděl, že neví, protože cvičení mělo dlouhou přípravu.	
8	Chtěly by znova nacvičovat, protože je to bavilo
1	Neví, neboť byla dlouhá příprava

Cvičení na hudbu a hromadné vystupování dětí motivovalo a vyvolalo v nich pocity, že by chtěly znova nacvičovat a zúčastnit se opět sokolských sletů.

Závěr

Děti měly nejprve obavy z nacvičování, některé si příliš nevěřily a měly pocit, že nácvik nezvládnou. Pravidelným opakováním a pomalým postupným přidáváním dalších prvků, se děti ujistily, že nácvik zvládají a uvědomily si, že čím více cvičí a procvičují, jde jim to lépe. Je zde podloženo, že pravidelnost, píle a vytrvalost přináší své plody a že dětem tento přístup vyhovuje. Pravidelná setkávání vedou k navazování přátelských vztahů a nových kamarádství. Důležitou roli má také podpora vlastní rodiny a osobnost učitele. Děti rády předvádějí své dovednosti na veřejnosti, zažívají při tom pocity radosti a soužití a zůstávají v nich hezké vzpomínky, ale musí také prokázat jistou míru statečnosti a odvahy. Při pravidelném cvičení dochází k rozvoji motorických a pohybových schopností a dovedností. Cvičení na hudbu a hromadná vystupování na stadionu, potlesk a obdiv motivuje děti do další práce.

7. Diskuse

Podobný výzkum této problematiky zatím proveden u nás ani v zahraničí nebyl. Tím pádem nebylo ani možné opřít se o výsledky a závěry jiných badatelů. V tomto směru je práce zcela unikátní. Přináší totiž zatím nikde nepublikované výsledky. Kombinací badatelských metod vznikla mimo jiné také nová a konzistentní metodika, která může pomoci dalším vědcům, kteří se rozhodnou podobným tématem zabývat.

Původním záměrem bylo pouze vysledovat historický vývoj dětských sletových skladeb z hlediska počtu skladeb, věkových kategorií, obsahu skladeb a počtu cvičenců.

Problémem bylo zajistit dostatečné množství podkladů a dokumentů. Autorka navštívila archiv Tyršův dům, archiv NM, archiv jednoty Sokol Spořilov, archiv ČT, České muzeum hudby a také archiv TJ Sokol Plzeň, zhlédla pořady p. Čáslavského Hledání ztraceného času.

Vyhledávání informací v archivu bylo náročné, zvláště pak, když pozornost autorky byla tematicky zaměřena na dětský věk. Získané informace bylo nutné vypisovat a postupně třídit a doplňovat.

Studiem dobového materiálu se nám podařilo vysledovat, jak se počet hromadných sletových skladeb pro děti rozvíjel, jak přibývalo věkových kategorií a množství cvičenců. Získání těchto údajů bylo pracné a časově náročné, neboť bylo potřeba jednotlivé informace vyhledávat ve sletových památnících a věstnících, dostupné informace komparovat a kompletovat. Časově náročné bylo provést obsahovou analýzu ohlasů v tisku. Dobový tisk je uložen v Klementinu a půjčuje se pouze do studovny. V tisku je dobře vyjádřena nálada dané doby, atmosféra i politická situace a také postoj k sokolské organizaci a vztahu společnosti k dětem.

Na základě analýzy dobových materiálů se podařilo nahlédnout do dané historické doby, podařilo se oživit obraz minulosti.

Na doporučení doc. Uhlířové se práce ještě rozšířila o praktický rozbor sletové skladby pro nejmladší žactvo ve věku 6–9 let z hlediska psychomotorického. Aby bylo možné rozbor dobře provést, bylo nutné skladbu oživit a nacvičit podle dobové metodické příručky.

Nácvik žáky provázel téměř celým školním rokem. Předpokládalo se, že se skladba dětem příliš líbit nebude, ale že budou schopné interpretace a skladbu celou z hlediska psychomotorického zvládnou. O průběhu nácviku byl veden terénní deník, kde bylo zaznamenáno, jak nácvik postupuje. Pro zachování autentičnosti autorka postupovala přesně podle pokynů v metodické příručce.

Metodickou příručku Napodobivá cvičení z roku 1932 se autorce podařilo vypůjčit v TJ Sokol Plzeň. Orientace v dobové metodické příručce byla překvapivě dobrá, protože splňuje současná kritéria pro práci s dětmi. Je tak pečlivě vypracovaná, že se i člověk bez pedagogických zkušeností dozví vše potřebné. Např. jaké zásady a metody používat, jak postupovat při nácviku a na co se stěžejně zaměřit.

S příručkou se pracovalo dobře, je srozumitelná a přehledná. Příručka autorku přesně vedla, ale i tak autorka neměla představu, co od dané skladby očekávat. Neměla dostupné metodické video, které se v dnešní době při nácvicích běžně používá, a ani dobovou nahrávku hudby pro danou skladbu, přesto se skladbu podařilo nacvičit a uvést na veřejnost.

Při práci s metodickou příručkou by autorka nepostupovala jinak. Autorka by pouze zkrátila dobu nácviku, a to vzhledem k tomu, že byl kladen důraz na spontánnost a napodobivost, a naopak se zakazovalo pamětné cvičení, a to i u prostných, neboť ta byla předcvičována cvičitelem. Děti při nácviku postupovaly rychle, a tak by stačilo začít se cvičením až ve druhém pololetí. Potěšující bylo i to, že se po cvičiteli požadovalo, aby cvičil současně s dětmi.

Problémem také bylo skladbu zhudebnit, neboť původní audiozáznamy se nedochovaly. V Českém muzeu hudby je uložen notový záznam skladby pro klavír a na základě tohoto notového záznamu se podařilo provést hudební podklad.

Snadno se podařilo získat děti pro nácvik skladby, neboť to byli žáci třídy 3.B, jejichž byla autorka třídní učitelkou. V kolektivu po celou dobu panovala přátelská, kamarádská a pospolitá atmosféra. Bylo možné zařazovat jednotlivé části do běžných hodin tělesné výchovy, neboť dané prvky jsou i z hlediska dnešního pohledu požadovány při výstupech ŠVP. Celkové tempo skladby však bylo pomalejší. Skladba je velmi laskavá k dětem, vychází z dětského vnímání okolního světa a dění. Některé prvky se však dětem

vzdalovaly, jako např. předvádění zajíce, kohouta atp. Velký důraz byl kladen na vztah k vlasti a k přírodě. Hlavním motivem je oslava stého výročí narození dr. Miroslava Tyrše. Příběh pojednává o tom, jak jako malý chlapec vyrůstá na vsi a vnímá krásy přírody a její dění. V dospělosti pak přijíždí do Prahy a zapojuje se do budování vlasti a zakládá významnou tělovýchovnou organizaci Sokol.

Podařilo se historickou sletovou skladbu „Napodobivá cvičení“ s dětmi nacvičit a uvést na veřejnost. Předvedení se uskutečnilo 21. května 2016 na hřišti TJ Sokol – Spořilov.

Překvapením bylo, že se dětem cvičení a skladba nad očekávání líbila, děti oslovila hudba na motivy lidových písní natolik, že by byly ochotné nacvičovat další podobnou skladbu.

Velká škoda je, že se nedochovala původní hudební nahrávka ani dobový záznam vystoupení. To, že nacvičená skladba odpovídá své historické předloze, se proto dnes dá posoudit pouze z fotografií.

Problémem práce je, že závěry nemohou platit obecně. Děti, se kterými byl proveden nacvik, nebyly speciálně pro tento výzkum vybírány. Nejedná se o přesný reprezentativní vzorek populace, a proto závěry nemohou být zcela obecné. I přesto je práce přínosem, protože minimálně v tomto vzorku jsou vyzkoumané závěry platné.

Co se zobecnit dá, je, že hromadné skladby jsou prospěšné z hlediska psychomotorického, pedagogického, tělesného a také společenského.

8. Závěry

Autorka studiem dobového materiálu zjistila, že odkaz minulosti hromadných sletových skladeb je aktuální i v dnešní době. Fenomén hromadných sletových skladeb v takovéto podobě nemá obdoby v žádné jiné tělovýchovné organizaci u nás ani ve světě.

Myšlenka je tak silná, že přežila různá historická i politická období. Studiem dobových materiálů a praktickým nácvikem bylo dokázáno, že lze oživit a přiblížit odkaz minulosti.

V historické části se autorka zabývá vytvořením uceleného přehledu dětských sletových skladeb. Zmapovala historický přehled sletových skladeb pro nejmladší žactvo v letech 1907–2018 a porovnávala je z hlediska autorů skladby, věkových kategorií, počtu cvičenců, používaného náčiní či náradí. Práce nad rámec také obsahuje ucelený přehled ohlasů v dobovém tisku, ze kterého vyplývá, že dětské skladby jsou pro veřejnost důležité.

Práce se zabývá problémem, zda lze nacvičit historickou sletovou skladbu „Napodobivá cvičení“ pro nejmladší žactvo z roku 1932 a zda je z hlediska psychomotorického zvládnutelná současnými dětmi. Úkolem bylo pořídit vlastní zvukovou nahrávku a skladbu nacvičit se žáky třetí třídy.

Ve výzkumné části se podařilo získat dobový historický materiál z archivu, získat hudební podklad, zaktivovat děti pro nácvik. Na tomto základě se skladbu podařilo úspěšně nacvičit, uvést na veřejnost a pořídit videozáznam. Podařilo se ověřit přínos pro fyzický, psychický a psychomotorický rozvoj dítěte.

Bylo ověřeno, že obsah dobové sletové skladby z roku 1932 je srozumitelný a motivující i pro dnešní děti. Děti skladbu cvičily s nadšením a ve většině případů kladně hodnotily. Současné děti zvládají pohybové dovednosti stejně dobře jako děti v minulosti, ale jsou sociálně zdatnější.

Použitá dobová metodická příručka vyhovuje pravidlům pro práci s dětmi v tehdejší době. Skladbu podle ní lze v plném rozsahu nacvičit i dnes přesto, že se odborná terminologie částečně změnila. Výsledkem analýzy příručky je úspěšné porozumění cvičení a možnost jeho uplatnění i dnes v podobě nácviku historické skladby, uvedení na veřejnost a pořízení videozáznamu.

To, že se prokázalo, že skladba je použitelná i pro dnešní děti, může přinést aktivní rozšíření a obohacení hodin tělesné výchovy. Přestože se jedná o historický způsob fyzické přípravy dětí, často již zapomenuté postupy a cviky paradoxně mohou obohacovat současné zaběhlé standardy. Historické skladby se těžko aplikují přímo. Na základě nově získaných zkušeností při nácviku a dotazníkového šetření se ukázalo, že skladba se většině dětí líbila. Přesto je potřeba dávat zvýšený pozor na to, aby skladba vyhovovala současným potřebám.

Nácvik hromadných skladeb je jednou z možných cest, jak přijatelnou, zajímavou a mnohdy novou formou rozšiřovat sociální, kulturní a fyzické schopnosti dítěte. Ze sociálního hlediska se budují u dětí přátelské vztahy, musí si vzájemně pomáhat, spolupracovat, poradit si a pomoci. Z hlediska kulturního se mohou děti lépe seznámit s národní historií a tradicemi. Tyto znalosti jim pomohou lépe se zorientovat v současném moderním světě, protože budou lépe chápat souvislosti. Z hlediska fyzického, cvičení hromadné skladby rozvíjí nejenom tělesnou zdatnost dětí, ale také jejich psychomotorické schopnosti. Děti si ověří, že společné síly zможou více než jeden, že vytrvalostí a pílí se dá mnohé dokázat.

9. Použitá literatura a prameny

- APPELT, Karel. *Pohybová skladba v teorii a praxi*. Praha: ČOS, 1995.
- APPELT, Karel., MIHULE, Jaroslav. *Kapitoly z pohybové skladby*. Praha: SPN, 1981.
- BELŠAN, Pavel. *Tělesná výchova pro 1. a 2. ročník základní školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- BERDYCHOVÁ, Jana. *Mámo, táto, cvičte se mnou*. Praha: Sokol vzlet, 1993.
- BLAIR, Clancy. *School readiness*. American Psychologist. 2002.
- BLAHUTKOVÁ, Marie. *Psychomotorika*. Brno: Masarykova univerzita, 2007.
- GAVORA, Peter. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996. HELLER, Agathon. *Metodika tělesné výchovy mládeže od 6 do 14 let*. Praha: Československá grafická unie, 1926.
- HAVLÍČEK, Věnceslav. *Kdo je Jindřich Fügner*. Praha: Orbis, 1948.
- HROCH, Miroslav a kol. *Úvod do studia dějepisu IV. Metody historikovy práce*. Praha: SPN, 1983.
- KOZÁKOVÁ, Zlata. XI. všesokolský slet. In: *Sokolské slety*. Praha: Orbis, 1994.
- KÖSSL, Jiří, ŠTUMBAUER, Jan a WAIC, Marek. *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum, 2008.
- KREJČÍ, Jaroslav. *Miroslav Tyrš, filozof, pedagog a estetik českého tělocviku*. Köln: Index, 1986.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989.
- MC WAYNE. C. M. *Preschool competency in context*. Developmental Psychology. 2004.
- NOVOTNÁ, Viléma. *Pohybová skladba*. Praha: Karolinum, 1999.
- NOVOTNÁ, Viléma a kol. *Gymnastika jako tvůrčí akt*. Praha: Karolinum, 2012.
- PROVAZNÍKOVÁ, Marie. *Napodobivá cvičení nejmladšího žactva*. Praha: ČOS. 1932.

- SERBUS, Ladislav. *Prostná cvičení v praxi*. Praha: Olympia, 1968.
- SVATOŇ, Vratislav. *Pedagogika a psychologie v didaktické činnosti cvičitele: Učební texty pro školení cvičitelů a trenérů*. Praha: ČOS, 2007.
- SÝKORA, František. *Didaktika školskej telesnej výchovy*. Bratislava: SPN, 1980.
- SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Turneři*. Praha: Archiv sportu a tv, 2015, inventář č. 59, NAD č. 187.
- SWIERCZEKOVÁ, Lucie. *Spartakiády 1953–1990*, Národní muzeum, 2007.
- TYRŠ, Miroslav, REITMAYER, Ladislav, ed. *Z dějin pedagogiky*. In: *Miroslav Tyrš a jeho místo v dějinách české pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.
- VILÍMOVÁ, Vlasta. *Didaktika tělesné výchovy*. Brno: Paido, 2002.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, MARTÍNEK, Jiří a kol. *Cesty k samostatnosti: Portréty žen v éře modernizace*. Praha: Historický ústav, 2010.
- ŽIŽKA, Jiří. *Dějiny a současnost Sokola*. Praha: ČOS, 2005.
- Hromadná tělovýchovná vystoupení*. Praha: ČOS, 1995.
- SCHEINER, Josef: *Pátý slet všesokolský pořádaný v Praze ČOS*. Praha: ČOS, 1907.
- Památník všesokolského sletu slovanského*. Praha: ČOS, 1907, s. 63
- Památník sletu slovanského sokolstva roku 1912 v Praze*. Praha: ČOS, 1912.
- Památník VII. sletu všesokolského v Praze 1920*. Praha: ČOS, 1920.
- Památník VIII. sletu všesokolského v Praze 1926*. Praha: ČOS, 1926.
- Památník IX. sletu všesokolského*. Praha: ČOS, 1932.
- Památník X. sletu všesokolského v Praze 1938*. Praha: ČOS, 1939.
- XII. všesokolský slet Praha 1994*. Praha: ČOS, 1995.

FIŠEROVÁ, Eva. *XIII. všesokolský slet Praha 2000*. Praha: ČOS, 2001.

XIV. všesokolský slet Praha 2006. Praha: ČOS, 2006.

150 let Sokola a XV. všesokolský slet 2012. Praha: ČOS, 2013.

Věstník sokolský. Praha: ČOS, 1920; **XXII**.

Věstník sokolský. Praha: ČOS, 1932; **XXXIII**.

Čas. Praha: 1912; **XXVI**(151, 152, 156).

Lidová demokracie. Praha: 1948; **IV**(140).

Lidové noviny. Praha: 1994; **VII**(154).

Lidové noviny. Praha: 2000; **XIII**(154).

Národní listy. Praha: 1912; **52**(3. 6. 1912).

Národní listy. Praha: 1920; **60**(155, 162).

Josef Klenka mrtev. *Národní listy*. Praha: 20. 7. 1932; **72**(199).

Národní listy. Praha: 1938; **78**(138).

Právo. Praha: 1994; **4**(156).

Právo. Praha: 2000; **10**(157).

Právo. Praha: 2006; **16**(156).

Právo. Praha: 2012; **22**(157).

Rudé právo. Praha: 1926; **VII**(158).

Rudé právo. Praha: 1932; **XIII**(133, 144, 154).

Rudé právo. Praha: 1938; (144).

Rudé právo. Praha: 1948; (139).

Venkov. Praha: 1907; **II**(141, 146).

Venkov. Praha: 1920; **XV**(132, 133).

Venkov. Praha: 1926; **XXI**(158).

Venkov. Praha: 1932; **XXVII**(133).

Venkov. Praha: 1938; **XXXIII**(127).

10. Seznam příloh

1. Videozáznam nacvičené a na veřejnosti předvedené skladby „Napodobivá cvičení“ z roku 1932

2. Dotazovací anketa

3. Tabulky

Tabulka č. 1: Počty cvičících mužů a žen na sletech (str. 18)

Tabulka č. 2: Přehled sletů a účasti sokolského žactva (str. 20)

Tabulka č. 3: Časový přehled všesokolských sletů (str.24)

Tabulka č. 4: Tabulky určené pro celkový přehled a srovnání hromadných skladeb pro děti mladšího školního věku (str.49-54)

Tabulka č. 5: Dělení pohybových skladeb (str. 65)

Tabulka č. 6: Reakce dětí na slet (str.92-96)

Tabulka č. 7: Výsledky dotazovací šetření (viz příloha)

4.Příklady terénních zápisků

5.Obrazová dokumentace

2. Dotazovací anketa

Věk

chlapec

děvče

1. Jak se ti líbila skladba Napodobivá cvičení? Oznamkuj jako ve škole (od 1 do 5).

2. Ze cviků se mi nejvíc líbilo:

3. Ze cviků se mi nejméně líbilo:

4. Nejlehčí zacvičit bylo:

5. Nejtěžší zacvičit bylo:

6. Jak se ti líbila hudba? Oznamkuj jako ve škole (od 1 do 5)

7. Jak se ti líbil průběh nacvičování? Oznamkuj jako ve škole (od 1 do 5)

8. Kdybys mohl (a) něco na této skladbě změnit, co by to bylo?

9. Chceš se naučit a zacvičit podobnou skladbu?

Tabulka č. 6: Výsledky dotazovacího šetření

1. Jak se ti líbila skladba Napodobivá cvičení? Označuj jako ve škole.					
známka	1	2	3	4	5
chlapci	8	1	0	0	1
děvčata	15	1	0	0	0
celkem	23	2	0	0	1

2. Ze cviků se mi nejvíce líbilo:			
	chlapci	děvčata	celkem
veslaři	2	2	4
prostná	5	10	15
všechno	2	0	2
zajíčci	1	0	1
potůček	0	2	2
pejsek	0	1	1
pásla ovečky	0	2	2

3. Ze cviků se mi nejméně líbilo:			
	chlapci	děvčata	celkem
veslaři	6	4	10
prostná	1	0	1
vše bylo výborné	1	6	7
cvičení v kruhu	2	2	4

vláček	0	1	1
rybáři	0	1	1
povídání	0	2	2

4. Nejlehčí bylo zacvičit:			
	chlapci	děvčata	celkem
veslaři	1	1	2
kolo mlýnské	2	2	4
prostná	1	1	2
pásla ovečky	1	0	1
potůček	4	5	9
sluníčko	1	1	2
pejsek	1	0	1
na rybáře	0	6	6

5. Nejtěžší bylo zacvičit:			
	chlapci	děvčata	celkem
prostná	5	10	15
veslaři	2	4	6
sluníčko	2	0	2
nic	1	0	1
vše si pamatovat	0	1	1
rybáři	0	1	1

6. Jak se ti líbila hudba? Oznamkuj jako ve škole.

známka	1	2	3	4	5
chlapci	8	1	0	0	1
děvčata	15	1	0	0	0
celkem	23	2	0	0	1

7. Jak se ti líbil průběh nacvičování? Oznamkuj jako ve škole.

známka	1	2	3	4	5
chlapci	3	3	3	0	1
děvčata	10	6	0	0	0
celkem	13	9	3	0	1

8. Kdybys mohl(a) něco na této skladbě změnit, co by to bylo?

	chlapci	děvčata	celkem
nic	3	12	15
veslaři	4	1	5
veselejší tempo	2	2	4
poslech	1	1	2

9. Chceš se naučit a zacvičit si podobnou skladbu?

	chlapci	děvčata	celkem
ano	4	13	17
ne	5	1	6
asi ano, možná	1	2	3

4. Příklady terénních zápisků:

6. 10.

První nácvik začínáme cvičením prostných, neboť se domnívám, že zvládnout prostná bude nejtěžší úkol. Předchází důsledná příprava cvičitele. Nutné je si osvojit názvosloví, zvládnout prostná fyzicky a přesně do rytmu a ještě zrcadlově. Takže když se dětem říká pravou, učitel jde levou.

Prostná první nácvik na počítání. Počítám, cvičím, děti napodobují.

chlapci – v předklonu hrbatá záda, nepřesné cvičení v pohybu i rytmu

děvčata – přesto, že mají pohyby náročnější, cvičí přesněji

13. 10.

První nácvik děti neodradil, prostná berou jako výzvu a chtějí ve cvičení pokračovat. Děvčata s nadšením, chlapci s menším nadšením. Děti opakují pohyby napodobováním nejprve na počítání a potom na hudbu.

chlapci – pohyby již nejsou pro ně tolik neznámé, napodobují přesněji, ze cvičení na hudbu mají legraci

děvčata – napodobování zvládají přesněji a pečlivěji, hudba (klavír) je oslovila, připomíná jim to zkoušky v baletu

4. 1.

Přistoupili jsme k nácviku skladby od začátku, kde jsou hry a tanečně pohybové prvky.

Hra na rybáře:

Děti se seznámily, jak bude hra probíhat, vyzkoušely bez hudby, velmi rychle pochopily neboť tuto hru hrajeme běžně v hodinách tělesné výchovy.

Dále vyzkoušely jako součást hromadné skladby, kde jsou omezené prostorem a časem prostřednictvím hudby.

Hru děti zvládly dobře, přistoupili jsme k nácviku tanečního kroku – úkroky stranou v kruhu bez hudby.

Chlapci i děvčata mají motorický problém zvládnout do rytmu krok, přísun. Chlapci navíc kazí kruh, nedbají rytmu a jdou rychle.

18. 1.

Nechtější napodobovat zvuky zvířat jako je kohout nebo pes, jsou z toho celí zaražení a moc se jim to nezdá.

25.1.

Nástup do veslařů se nám stále nedaří, nestíhají v daném čase a nedokáží se stále domluvit, kdo kde sedí. Začít cvičit na první dobu je zatím opravdu velký problém.

24. 2.

Poprvé jsme přistoupili k zacvičení celé skladby. Děti reagují velmi pěkně, pamatují si jak jde cvičení za sebou, co mají dělat a co bude následovat. Nyní nás čeká práce na procvičování přesnějšiho provedení.

5. Obrazová fotodokumentace

1. Dětské sletové skladby letů v letech 1907 – 2018
2. Skladba „Napodobivá cvičení“ při předvedení na veřejnosti
3. Titulní strana metodické příručky Napodobivá cvičení